

ראה זה חדש

יומא טבא לרבנן

ללומדי שמעתתא דתפיסה בהוצאת ספר

נהר משה

על עניני תפיסה ומוחזק

לבאר וללבן שורש הסוגיות וכללי השיטות
ודברי התקפו כהן או"ת קונה"ס ונתיה"מ
לסדר צורתא דשמעתתא ולברר תמצית הסוגיות
בעניני תפיסה בספיקות באיזה אופנים מועלת
ולעמוד על בריח התיכון של דברי המפרשים
ושיטתם למען יקל בעיני הלומד לעמוד על סוגיות
חמורות אלו

ניתן להשיג בכל חנויות הספרים

Distributed by Im Hasefer - R' Yaakov Levitz (718) 377-0047

Imhaseferlevitz@verizon.net

חדש! הופיע!

ספר

נהר משה

על ענין כאן נמצא כאן היה

מטרתו לבאר וללבן מושג של כנכ"ה שנמצא
בכתובות ע"ה ובשאר מקומות בש"ס
עם דברי גדולי האחרונים ובירור דבריהם

מתוך דברי ההסכמות:

"וכעת הראוני חיבור שלם על הכלל שכתבו הפוסקים כאן נמצא כאן
היה והוא אוסף של כל סברה שנאמר בזה"
(הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א)

"והשכיל הרהמ"ח שליט"א לבאר שיטות הראשונים והאחרונים בשפה
ברורה ופירוש הדברים כשמלה מחזורת לפי הלומדים וכל מי שבא
ללמוד סוגיא זו יהא לו ספר זה לתועלת גדולה"
(הרב שריאל רוזנבערג שליט"א - ראב"ד ב"ד צדק בני ברק)

"הקורא מרגיש שהנושא שדן הוצג בפניו בשלימותו כשולחן הערוך
וצריך רק פה לאכול"
(הרב מנחם מענדל הכהן שפרן שליט"א)

ניתן להשיג בכל חנויות הספרים

Distributed by Im Hasefer - R' Yaakov Levitz (718) 377-0047
Imhaseferlevitz@verizon.net

ספר
חדש

ספר יד לשומרים

הערות וביאורים בשמעתתא דשומרים
קניני גניבה רשות שמירה הודאת בע"ד ושוויה אנפשיה
שעלו מתוך דיבוק חברים ביני עמודי

בעזרת החונן לאדם דעת
צבי יהודה בלאאמו"ר חיים שליט"א מאזעס

ליקווד תשע"ו

©

לכל עניני הספר הערות והארות
נא לפנות אל המחבר:

Tzvi Yehudah Moses
1829 Attaya Rd
Lakewood, NJ 08701
732-367-0008

יו"ל ע"י
מכון מפרשי הש"ס

Machon Meforshei HaShas
1 Rose Park Cres.
Lakewood, NJ 08701
732-239-2883
MachonMeforshiHaShas@gmail.com

ענף א'

בענין רשות גזלן וקניני גזילה

סימן א

בגדר אינו ברשותו

אינו כלום, שאע"פ שהלה רוצה ליתן לו אינו קדוש כיון "שצמורת גזל" הוא אללו, עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ן דהיסרון של אינו ברשותו אינו מלד שהגנב מסרב להחזיר הממון, ובאמת גם כשהגנב רוצה להחזיר את החפץ לצעלים אכתי נחשב אינו ברשותו כיון שצמורת גזל הוא אללו.

ובבר נודע לפרש מחלוקת הצעה"מ והרמב"ן מהו יסוד היסרון של אינו ברשותו, אם היסרון הוא מחמת זה שחזירו מסרב מלהחזיר וזה קובע שהחפץ אינו ברשות הצעלים וכשיטת צעה"מ, או דלמא אינו ברשותו תלוי בקניני גניבה של הגזלן, שמכאן זה שהגנב יש לו קנין בממון של הגזל אית ציה היסרון שהחפץ אינו ברשות הגזלן.

ויש לחקור אם כוונת הרמב"ן לחלוק לגמרי על הצעה"מ ולמימר שהחסרון של אינו ברשותו תלוי רק בקניני גניבה. או דלמא כוונת הרמב"ן רק לחדש

א

בפלוגתת בעה"מ והרמב"ן אם אינו ברשותו הוא מצד שהגנב מסרב להחזיר או מצד קניני גזילה

גב' צ"ק (סט, א) גופא א"ר יוחנן גזל ולא נתיאשו הצעלים שניהם אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, עכ"ל. ומבואר שאפילו מי שהוא בעל הממון שייך אלל חסרון של אינו ברשותו מלד נטילת הגנב.

ויעויין בצעה"מ (יט, א) דפ"י הרי"ף בא"ד) שפירש גדר היסרון וז"ל, דלא אמרינן אינו ברשותו צדבר שאינו מסרב הלה ליתנו לו, עכ"ל. ומשמע מדבריו שגדר אינו ברשותו הוא מלד מה שהגנב מסרב להחזיר הממון.

אמנם יעויין ברמב"ן במלחמות שם שחולק על הצעה"מ וז"ל, אלל שאף ההפרש שפירש בגזל ולא נתיאשו הצעלים

עוד אופן של אינו ברשותו, והיינו דס"ל דאיכא ז' אופנים לאשוויה אינו ברשותו, א' קניני גניצה, ז' אס הגנז מסרז מלהחזיר, וזה הוה חיסרון אפילו אס לית זיה קניני גניצה.

ב

ראיה מדברי הגרעק"א והגתיה"ב
דגדר אינו ברשותו להרמב"ן תלוי
בקניני גניבה לחודא

וגראה להציא ראיה מדברי האחרונים שנקטו בדעת הרמב"ן דרק בקניני גזילה לחודא מיקרי אינו ברשותו, דהנה יעויין בחידושי הגרעק"א לכתובות (לד, ז) ובתשבות (ח"מ סימן ז') שמציא מגמ' בכתובות שם "אמר רבה היה גדי גנוז לו וטבחו או במחתרת חייב שכר נתחייב בגניצה קודם שיצוא לידי אסור מחתרת, גנז וטבח במחתרת פטור שאם אין גניצה אין טביחה ומכירה. (דהיינו כיון דבאותו זמן של החיוב גניצה היה מחויב מיטה, ממילא איכא קלז"מ על החיוב גניצה) והקשה רעק"א אמאי נקט רבה שהגנז טבח במחתרת ונריך לשחוט דוקא בשבת, הא לכאורה אפילו אס טבח חוץ למחתרת, אכתי יהיה פטור כיון דקלז"מ פטור מחיובי גניצה, וממילא לעולם פטור מלד גניצה, ואם אין גניצה אין טביחה ומכירה.

ותירץ רעק"א וז"ל, כיון דהגנזה היטה בשבת ולא קס ברשותו לשום חיוב דקלז"מ לא נעשה גנז בזה, ומשום הכי

בטבח בחול שפיר מקרי גנזה, עכ"ל. והיינו דכיון שלא נתחייב בגניצה של המחתרת מחמת קלז"מ, א"כ נמלא שהחפץ לעולם לא קס ברשותו של הגנז.

ומבואר דרעק"א נקט דהגדר של קניני גניצה, היינו שהתורה נותנה קנינים לגנז רק כדי להתחייב באונסין, דהא בלאו קניני גניצה אינו יכול להתחייב בהשצה, וממילא מכח קלז"מ נפטור מחיוב גניצה, וממילא אס ליכא חיוב שוב ליכא קנינים ג"כ. ועיין בגתיה"מ (ס' שגא (סימן סק"א) שכתב ג"כ הכי.

אמנם בקהלמ יעקב (הלכות קידושין (סימן כ"ח) כתב כהקו"ש שהגדר של קניני גניצה, דבאמת קונה מכח הקניני גניצה ורק החובת השצה מונעת הקנין, וממילא כל היכא דליכא חיוב השצה ממילא קונה מכח הקניני גניצה שבתחילה, וזה סותר למשא"כ הגתיה"מ. וממילא אס הגנז טבח הגדי חוץ למחתרת לאחר שבת יהיה מתחייב בגניצה, כיון דהחפץ אכתי ברשות הצעלים כיון דליכא להגנז קניני גניצה על הגדי.

ובתשובות רעק"א שם הוסיף, דכיון שהגנז לית ליה קניני גניצה מאחר שהוא פטור מחיובי דגניצה, ממילא החפץ אכתי נחשב בצית צעלים ואפשר ד"הצעלים יכולין להקדישו" עכ"ל.

ולבאורא מצואר מרעק"א דהגדר של אינו ברשותו תלוי בקניני

ג

שיטת הקצות החושן שחיסרון
אינו ברשותו להרמב"ן אינו תלוי
בקניני גניבה וביאור בב' הצדדים
בהקדישה בלא תקפה

והנה בגמ' ז"מ (ו, א) איתא, צעי ר'
זירא תקפה אחד בפנינו ה"ד, אי
דשתיק אודוי אודי ליה, ואי דקא לווט
מאי הוה ליה למעבד, לא נריך דשתיק
מעיקרא והדר לווט מאי, מדאשתיק אודוי
אודי ליה, או דלמא כיון דקא לווט השתא
איגלאי מילמא דהאי דשתיק, מעיקרא סבר
הא קא חזו ליה רבנן וכו', אס תמצי
לומר תקפה אחד בפנינו אין מוציאין אותה
מידו, הקדישה בלא תקפה מהו, כיון דאמר
מר אמירתו לגבזה כמסירתו להדיט דמי
כמאן דתקפה דמי, או דלמא השתא מיהא
הא לא תקפה, וכמיז ואיש כי יקדיש את
ציתו קדש וכו' מה ציתו ברשותו אף כל
ברשותו, לאפוקי האי בלא ברשותו, ע"כ.

ויעויין בתוס' (ד"ה הקדישה בלא תקפה
מהו), שפירשו צ' ה"דדים

גניבה לחודא, כיון דרעק"א כחז שצמקום
שהגנב לית ליה קנינים החפץ מקרי צצית
בעלים, ואע"פ שצודאי הגנב לא רצה
להחזיר החפץ לבעלים^א.

ועוד עיין צנחצות המשפט (סימן מ"ט
סקי"ו) שכתב ח"ל, דדוקא גזילה
שהגזילין קנאו לענין שינוי ושאר הדברים
ינאו מרשות הגזול, מדע דהא הגזילין
נריכין לעשות קנין בגזילה, כגון הגבזה
או משיכה או חצר, אבל פקדון לא ינא
מרשותו, ואפילו צאצידה כחז צפ"צ דצ"מ
דהוי ברשותו, עכ"ל.

ובבואר מדצרי הנתייה"מ שהחיסרון של
אינו ברשותו תלוי אס יש לגנב
קניני גניבה, דעי"ז החפץ כבר ינא מרשות
הבעלים לכמה דברים וכגון שינוי הקונה.
[ואמנם צ"צ מהקלות יעקב (הל' קידושין
(סימן כ"ח ד"ה ושמה) שכתב שאס הגזילן
רצה להחזיר הגניבה נחשז כפקדון וברשות
הבעלים, ומשמע שחיסרון אינו ברשותו
אינו תלוי בקניני גניבה, ועי' לקמן אות
ט' מה שנתצאר בזה].

א. ויעויין באמרי בינה (חו"מ ה' דיינים ס' מ"ז) שהוכיח מהריטב"א בכתובות (לד, ב) בהסוד של הגרע"א
והנתייה"מ (ס' שנ"א סק"א) שבמקום שקלב"מ פוטר החיוב והשיב לית ליה להגנב קנינים.

ואמנם אין להוכיח מזה שהריטב"א ס"ל כהחידוש של רע"א שבכ"ה ג' הבעלים יכולים להקדיש, כיוון
דהריטב"א קאמר רק שהקנינים תלויין בחיוב השבה, ולא קאמר התוספת חידוש של הגרע"א שמאחר
שהגנב לית ליה קנינים ממילא הבעלים יכולין להקדיש.

ובאמת אדרבה מוכח בהדיא מהריטב"א החדשים לב"מ (ו, א) שהולק על תוספת חידוש של הגרע"א,
דמבואר בדבריו שם שהחיסרון של אינו ברשותו אינו תלוי בקניני גניבה, ורק תלוי אס הגנב מסרב
מלהחזיר החפץ דודאי נחשב אינו ברשותו (ועי' לקמן אות י' שהובאה הראיה מהריטב"א הח' באריכות).

באזיעיא דגמ', דהלד דהקדישה בלא תקפה כמאן דתקפה דמי, היינו משום דכיון דאודי ליה הוי כפקדון שיש לו ביד אחרים דיכול להקדיש, דהיינו שמכח ההודאה החפץ נחשב ברשות המקדיש, והלד דלמא השתא מיהא הא לא תקפה, היינו דמחמת הדין שכדי להקדיש צריך שיהא ברשותו ממילא אין כאן הודאה, דלמא ילווח בשביל דבריו ע"ש [והיינו דב' הנדדים ס"ל דבעינן ברשותו כדי להקדיש, ורק הנידון אם החפץ נחשב ברשותו].

ובקצות החושן (ס' ר"א ס"ק ג', וע"ע באצני"מ (סימן כ"ח ס"ק י"ג) נקט דהמהלך של תוס' אזיל דוקא בשיטת הצעה"מ דכל היכא שהגנב אינו מסרב להחזיר החפץ נחשב ברשותו, וא"כ שפיר יכולין למינקט דע"י ההודאה הטלית נחשבת ברשותו [כיון דעכשיו אינו מסרב] משא"כ לפי הרמב"ן שכ"ז שהחפץ ביד הגנב נחשב אינו ברשות אע"פ שהגנב אינו מסרב מלהחזיר, א"כ א"א לומר כתוס' שע"י ההודאה החפץ נחשב ברשות הצעלים, כיון דסוף סוף הטלית [חצי טלית] אכתי ביד הגנב, [ועיין בריטב"א החדשים שכתב ג"כ כתוס'].
והקצה"ח מסיק שם דלפי הרמב"ן ז"ל שב' הנדדים של האזיעיא היינו אם צעינן ברשותו כדי להקדיש, אבל אין הכא נמי מלד ההודאה, ליכא נידון כלל, דבדאי נחשבת הודאה, ורק הנידון ביסוד הדין של ברשותו, אם צעינן ברשותו או לאו.

והנהגה לכאורה מצוהר מהמהלך הקלוא"ח ששיטת הרמב"ן אינה תלויה בקנייני גניבה, כיון דבגמ' צב"מ (ו, א) איירי בגוונא דבשנים אוחזין בטלית ואחד מהם מקדיש בלא תקפה. וא"כ בודאי ליכא קנייני גניבה צב"ג, כיון דבאמת כ"ז ששני בני אדם אוחזין בטלית צהדי הדדי הטלית כמי שמונחת ע"ג הקרקע, וכדמוכח להלן (ת, א) [דאיתא בגמ' דלולי טעמא דהמגביה מציאה לחזירו קונה חזירו הוי המציאה כמונחת ע"ג קרקע].

ואע"פ דליכא קנייני גניבה צב"ג, אעפ"כ הקצה"ח נקט דהמהלך של תוס' אזיל רק בשיטת הצעה"מ, ולא בשיטת הרמב"ן. ואם החסרון של אינו ברשותו לפי הרמב"ן תלוי בקנייני גניבה א"כ צב"ג דליכא קניינים שייך שיהיה ברשותו [והיינו דהקלוא"ח מצוהר דלפי הרמב"ן דהטלית בסוגיא דידן בודאי נחשבת אינו ברשותו, והאזיעיא של הגמ' גופא אם צעינן ברשותו, ולפי המהלך הנ"ל בדעת הרמב"ן שהחסרון של אינו ברשותו תלוי בקניינים, א"כ צב"ג דליכא קניינים הטלית נחשבת ברשותו].

ד

עוד ראיה מהקצות החושן שאינו ברשותו אינו תלוי בקנייני הגניבה

והנהגה יעויין בקלוא"ח (סימן קכ"ג ס"ק א') שהביא שיטת רש"י בסוגיא של הרשאה, איתא צב"ק (ע, א) אמרי

ה

עוד הסבר בפלוגתת הבעה"מ
והרמב"ן ע"פ דברי החזו"א

והנה לפי הקצה"ח שהרמב"ן לא ס"ל
דהחיסרון של אינו צרשותו תלוי
בקניי גניבה, א"כ ז"צ מהו יסוד המחלוקת
בין הצעה"מ והרמב"ן.

וגראה צוה, דהנה בחזון איש (ס' כ'
סק"א) כתב די"ל דאפילו אם
הגזלן קאמר שרצון להחזיר החפץ להבעלים,
אעפ"כ כיון דאפשר לחזור מתשובתו, ואין
הבעלים עדיין שולטים על הממון וממילא
החפץ בגדר אינו צרשותו.

ולפ"ז י"ל דלכ"ע החיסרון של אינו
צרשותו היינו מה שבמציאות
הבעלים אינם שולטין על ממונו, ורק נחלקו
הצעה"מ והרמב"ן במקום שהגנב רצון
להחזיר החפץ, אם מכח זה שהגנב רצון
להחזיר זהו סגי לקבוע שהשתא החפץ
צרשות הבעלים, כיון שעכשיו יכולין לדון
שהבעלים שולטין על ממונו.

הרמב"ן סבר דכיון דאפשר שהגנב יחזור
בו ולא יחזיר הממון, א"כ א"א
לדון שהחפץ נחשב צרשותו, משא"כ
הצעה"מ סבר שכיון סוף סוף השתא הגנב
אינו מסרב מלהחזיר, ממילא נחשב צרשותו.

ולפ"ז אחי שפיר המהלך של הקצה"ח,
דצכה"ג דגמ' (ב"מ ג, א) אע"פ
שהגנב לא הו' קניי גניבה אצל אעפ"כ

נהרדעא לא אמרינן אריכתא אמתלטלי
מ"ט משום דאמר רבי יוחנן גזל ולא
נתייאשו הבעלים שניהם אין יכולים
להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו
צרשותו, וכתב רש"י ז"ל דהואיל ואינו
צרשותו הבעלים אינו יכול להקנותו לשליח
הלכך אם אצד יכול לחזור ולתבוע מיד
הנאמן, ע"ש. ומלשון רש"י שכתב מיד
הנאמן משמע דלא מיירי צמטלטלי דגזילה,
ורק צמטלטלי של פקדון, ויע' בתוס'
שתמהו על רש"י דצפקדון לכ"ע יכול
להקדישו כיון דיד שומר כיד הבעלים,
וא"כ אמאי לא כתבין הרשאה ע"ז.

ותירץ הקצה"ח וז"ל, לכן נראה מזה
דמוכח כדצרינו שכתבנו בסימן
שנ"ד דאפילו צמטלטלי ופקדון וניית דינא
אלא שיש לו איזה טענה או תביעה על
הפקדון שאינו רוצה הנפקד להחזיר עד
שיקוב הדין ציניהם, נמי הוה ליה דבר
שאינו עתה צרשות המפקיד וסתמא
דאריכתא לפי שיש לו לנפקד איזה טענה
או תביעה ומשום הכי כותב ליה וכו',
עכ"ל. ע"ש.

ולבאורא מצואר מדברי הקצה"ח דאינו
צרשותו אינו תלוי בקניי
גניבה, דהא פסק דכל היכא שהנפקד אינו
רצה להחזיר עד שיקוב הדין ציניהם נחשב
דבר שאינו צרשותו, והתם צודאי ליכא
קניי גניבה, כיון שהוא לא גזלן, ורק עד
שיקוב הדין ציניהם לא רוצה לחזור.

כיון צמאיאות הצעלים אינם שולטים על ממונו מכח הגזלן, וממילא נחשב אינו צרשותו.

ושמעתיה מהגאון ר' יחיאל מ"צ דזימטרוצסקי שליט"א עוד מהלך בזה ע"פ דרך החזון איש ציטוד המחלוקת בין צעה"מ והרמב"ן, די"ל דלכ"ע החיסרון של אינו צרשותו היינו מה שהצעלים אינו שולט בהן כהנ"ל, ואינו תלוי אם הגנב יש לו קנייני גניבה, וכ"ע סברי שאם הגנב קאמר שרצונו להחזיר החפץ ליכא חשש דלמא הגנב יחזור בו, ורק נחלקו צעה"מ והרמב"ן אם צכה"ג שהגנב רוצה להחזיר החפץ אם החפץ נחשב צרשותו. [והיינו דמחלוקת הצעה"מ והרמב"ן היא אם יכולין לדון שהצעלים שולטים על ממונו במקום שהגנב רוצה להחזיר].

ו

סתירה בדעת הגרע"א דביו"ד
פירש מחלוקת הבעה"מ והרמב"ן
בהקצצה"ח

והגה ע' בשולחן ערוך יו"ד (הל' נדקה (סימן קנ"ח סעיף ז') איתא, הגזל את חצירו ולא נתייחסו הצעלים שניהם אינם יכולים להקדישן זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו צרשותו, עכ"ל. ועיין ברעק"א שם (ד"ה לפי) וז"ל, אם הגזלן הודה ורוצה להחזיר דעת תוס' בסוגיא דתקפה כהן דיכול להקדישן וכן דעת

הרז"ה, והרמב"ן צמלחמות שם חולק עליו, עכ"ל. ומשמע מרעק"א שלמד כהקצצה"ח לגבי מה שכתבו התוס' צצ"מ (ו, א) שאם הגזלן מודה יכול להקדיש, דזהו דוקא לשיטת הצעה"מ [הרז"ה] ולא כפי הרמב"ן.

וי"ש להעיר ע"ז, דאם הגדר של אינו צרשותו לפי הרמב"ן היינו כפשטו דתלוי בקנייני גניבה, א"כ בסוגיא דתקפה אחד דליכא קנייני גניבה [כמבואר לעיל הטעם] א"כ גם לפי הרמב"ן ראוי להיות ששייך להקדיש. וא"כ מה היא כוונת הרעק"א שסובר דלפי הרמב"ן צכה"ג אין הצעלים יכולין להקדיש.

וצ"ל שנקט הרעק"א שהגדר של אינו צרשותו אינו תלוי בקנייני גניבה, ורק דכ"ז שהצעלים חסר שליטה על החפץ זה מקרי אינו צרשותו [וע' במשא"כ לעיל ביותר אריכות צענין זה].

ולפ"ז נמצא לן סתירה בדברי רעק"א, דהא ברעק"א צכתובות (לד, ב) ובתשובה (ס' ז') מבואר שהגדר של אינו צרשותו תלוי בקנייני גניבה וכנ"ל, וברעק"א דידן מבואר שאינו תלוי בקנייני גניבה.

ושמעתיה מהגאון ר' יחיאל מ"צ דזימטרוצסקי שליט"א, דאפשר לומר שרעק"א סובר שאפילו בגוונא של תקפה אחד איכא קנייני גניבה. ואע"פ שנחבאר לעיל דדבר זה אינו שייך כיון דכמונחת ע"ג קרקע דמי, אפשר

שני ספרים נוספים בסידרת
אוצר העין
במחיר מסובסד

88 שיעורים אקטואליים בחושן משפט
לפי סדר מסכת **בבא מציעא**
מאת **הרב ישראל ארנון**

להשיג במערכת "דפי עיון"

03-6194225

אוצר העיון על מסכת בבא מציעא – שני כרכים חדשים / הרה"ג רבי ישראל ארנון שליט"א

לפני כשנה יצא לאור בס"ד החלק הראשון בסדרה – "אוצר העיון" על מסכת בבא קמא, וכבר יצא שמו לשם ולתהילה בעולם התורה הישיבות והכוללים. עתה הניף הרב המחבר שליט"א ידו בשנית עם שני כרכים חדשים בסידרת "אוצר העיון", והפעם על מסכת בבא מציעא. שני כרכים אלו מאגדים יחדיו 88 שיעורים נפלאים. וכמו בספר הקודם, גם לספרים אלו מצורף מפתח ערכים מורחב ומפורט [בסוף ח"ב], המאפשר להגיע אל השיעור הדרוש לפי נושאים או מילים אופייניות. מפתח ערכים זה תועלתו מאוד אצל מגידי שיעורים בישיבות, אצל תלמידי החכמים ומורי ההוראה, המחפשים מקורות לתוספת עיון, וכן אצל בעלי בתים וכל מבקשי השם.

בשנים האחרונות כמעט מדי שבוע יוצא לאור קובץ 'דפי עיון', עלון איכותי בן כמה דפים, ובו סוגיא אחת מסוגיות ענייני "שולחן ערוך חושן משפט" בלבוש מאורעות ומקרים של ימינו. דפים אלו, הכתובים בנוסח בהיר מאד בסדר ובארגון, במהלך הניתוח באופן שוטף למען ירוץ בו הקורא, הם אוצר בלום, והם מופצים באלפי עותקים, לאברכי הכוללים, לבני ישיבות גדולות וקטנות וליהודים משכבות השכלה שונות, וגילאים שונים.

"דפי עיון" החלו דרכם לפני למעלה מעשר שנים, ותפקידם היה לענות לשאלות הלכתיות בבחינת "דע מה שתשיב...", ומשם נוספו דרישות גם מישיבות קטנות, ואח"כ מישיבות גדולות, וכן בבתי"ס ובמוסדות החינוך הממ"ד. דפים אלו מופצים בקרב לומדי התורה מכל הסוגים – דיינים ופוסקים, אברכים ת"ח ובעלי בתים מכל העדות והחוגים. בנוסף לזה, רבים אומרים שיעורים לאחרים על סמך גליונות דפי העיון.

דפי העיון (ובאופן מרכזי – בסדרת הספרים "אוצר העיון") בנויים, כאמור, על שאלה מעניינת עם מקרה מהחיים, מתחום 'חושן משפט', והתשובה בנויה בסדר קפדני החל מסוגיית הגמרא, דרך הראשונים ומהלכיהם, אל הפוסקים ועד ההלכה בשולחן ערוך ובנושאי הכללים, כולל ביאורי האחרונים והעמקת הסברות. וכל זה מציג לפני המעיין, שלב אחרי שלב, את כיוון הפיתרון לשאלה זו, כולל הגדרה עקרונית של חלקי הסוגיה וגבולותיה. ובסוף כל שיעור מובאות מסקנות וסיכום המהלך, והכל מאורגן בסדר מופתי וכתוב בשפה קולחת וכמעט ללא ראשי תיבות, למען ירוץ בו הקורא. מרן הגרי"ג אידלשטיין שליט"א אמר פעם לרב ארנון כי לא פעם אחת הוא מחזיק ליד מיטתו חוברות של "דפי עיון", כדי לעיין בהן.

מקבלי הקונטרסים בדואר ובמייל מדווחים על הציפיה בכל שבוע להגעת השיעור, הצעירים אוהבים את המקרה וייחודיותו, אנשי הבית אוהבים לדעת מהם הצדדים לפיתרון ומה המסקנא, ובעיקר תלמידי החכמים עוברי ביסודיות על המהלך, ונהנים מהסדר ומהמהלכים המפתיעים מתחילת הסוגיא עד המסקנא.

עד עכשיו הופקו כ-450 שיעורי דפי עיון שונים, וכל שיעור מודפס במאות עותקים למשלוח בדואר ועוד אלפי עותקים הנשלחים בדואר אלקטרוני. תפוצת השיעורים היא בארץ ובעולם, לא רק בקרב ת"ח ועמלי תורה אלא גם בקרב עורכי דין ואנשי מחשבים. הדפים מגיעים עד ארה"ב וקנדה, ארגנטינה, מרוקו, צרפת, אנגליה, רוסיה, יפן, ועוד.

הרב הגאון המחבר הוא מחשובי האברכים בכולל פוניבז', ומצוות הרמ"ס בישיבת 'נתיבות עולם', וזוכה בשלושים שנה האחרונות לקירבה מיוחדת מרבינו מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א. חלק גדול מהסוגיות שבספרי 'אוצר העיון' לובנו עם מרן ראש הישיבה שליט"א בשבתות לפנות בוקר, ורבים זוכרים את המשא ומתן ההלכתי והנחיותיו של מרן רה"י שליט"א לרב המחבר בדרך לתפילת שחרית...

הספר מלווה בהסכמותיהם של גדולי ישראל שליט"א ומרנן ורבנן שליט"א, ובוודאי שיתרום רבות לעיון התורה ולאוצר ערבות בתורתנו הקדושה. אפריון נמטי להרב הגאון המחבר שירבה גבולו בתלמידים לאויו"ש. טלפון להזמנות 03-6194225.

אוצר העיון

שיעורי עיון
בנושאי
חושן משפט
שנמסרו במסגרת
שיעורי "דפי עיון"

עם מפתח
נושאים מורחב

בבא מציעא (ב)

מפרק "השוכר את האומנין" עד פרק "הבית והעליה"

הערה חשובה!

**כל מה שנכתב בספר זה
נכתב רק לצורך מעלת
הלימוד ובשום אופן לא
להלכה!**

© כל הזכויות שמורות

אייר תשע"ו

הארות והערות

תתקבלנה ברצון

בכל ענייני הספר ניתן לפנות:

ישראל ארנון

הרב סורוצקין 1

בני ברק

03-6194225

פקס: 03-5707482

יעקב בהגרצ"י אדלשטיין

רב דרמת השרון

רח' נעמי 4

טל. 03-5491727

ב"ה, רמת השרון, יום ט' ניסן תשע"ה

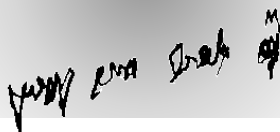
הן הובא לפני, אוצר חשוב, יקר הוא מפנינים, הוא ניהו הספר החשוב בשם **אוצר העיון** שחיברו הרב הג"ר כמה"ר **ישראל ארנון** שליט"א, והוא שיעורים בדרך מערכות, לבירור עניינים הנוגעים לחלק שו"ע חושן משפט. וכל הרואה ומתבונן בספר, איך שהרהמ"ח השכיל להציג את השאלה, ופירוט כל צדדי הספקות, ומסתת בהרים, ומשדד מעמקים, בחכמה בנה בית האוצר הזה, מלא וגדוש תפוחי זהב במשכיות כסף, ולמותר להעיר כי אין במשמעות מכתבי זה שום הוראה לעניין פסק הלכה, אלא לשבח ולפאר את מעלת העסק במשא ומתן ופלפולא דאורייתא, ואכן כל המעיין בחיבור זה ירווה נחת רוח, ויהנה מתורתו המשיבת נפש.

הכ"ד הכו"ח לכה"ת ומברך את הגהמ"ח בבריות גופא ונהורא מעליא, וימשיך עוד בזיכוי הרבים לאוי"ט.

כעתירת דוש"ת יעקב אדלשטיין

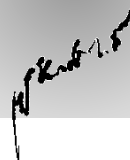
חתימת מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

גם אני מצטרף:

חתימת מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

גם אני מצטרף:

תוכן העניינים

בבא מציעא חלק שני:

מפרק השוכר את האומנין עד פרק הבית והעליה

סימן מ"ט נהג שהגיע באיחור לשדה התעופה/ ב"מ עה: י"א

אדם שהתנדב להסיע בחינם לשדה התעופה, ומחמת שהיה עד בלילה התאחר לבוא בשעה היעודה, וגם טעה בדרך, והפסיד את המטוס וכמה ימי שחיטה. האם צריך לשלם?

סימן נ' המתנדב שחזר בו בדבר האבד/ ב"מ עה: כ"ג

מנהל פנימיה סיכם עם נהג שיבוא להוביל שמיכות ומזרונים בהתנדבות, והלה לא הגיע ונגרם הפסד רכוש. האם אפשר לדרוש תשלום על נזק זה?

סימן נ"א כפילות בשכירות כתבים לעלון/ ב"מ עז: ל"ז

ראובן – עורך עלון שבועי, שמדפיס כתבות חידושי תורה בכל שבוע – אמור לקנות משמעון הכתב כתבות לעלון בכל שבוע. אלא שכבר כמה שבועות לא קיבל מכותב זה, ולכן קנה כתבות מאדם אחר, ובזה גרם שכתבותיו של הכתב לא יתקבלו במערכת העלון. האם צריך לשלם שכר פעולה, נזיקין, או כל תשלום אחר.

סימן נ"ב ביטול שכירות צימר/ ב"מ עז: נ"א

אדם שביטל שכירות שלא נעשתה דרך קניין, אלא ע"י סיכום טלפוני, כמה מוטל עליו לשלם למשכיר?

סימן נ"ג שכירות רכב שהתארכה באונס/ ב"מ עז: ס"א

אדם שביקש מחברו לשכור את רכבו לשלושה ימים, ובזמן ההשכרה לא הזכיר זמן לשכירות זו, וביום השני נפל למשכב, והחזיר את הרכב כעבור שבועיים. כמה עליו לשלם?

סימן נ"ד ביטול בר מצווה בגלל הלוויה גדולה/ ב"מ עז: ע"ה

עקב פטירת רב גדול – נחסם כל איזור המרכז בירושלים. מסיבה זו מבטל ראובן הזמנת אולם לבר מצווה, וגם את הצלם והמנגן. כמה עליו לשלם להם?

סימן נ"ה הובילו חלק מהספרים שהתחייבו/ ב"מ עז. צ"א

בחורים נשכרו להעביר מאה ארגזים, והפסיקו באמצע. האם מגיע להם שכר על החלק שעשו?

סימן נ"ו שכירות במחיר כריכים בזול/ ב"מ עז. ק"ד

ראובן מוכר כריכים וצריך מטבח. לשמעון הוא בעל מפעל, שיש בו מטבח, וצריך כריכים לעובדיו. ראובן שכר את המטבח לשנה תמורת מכירת כריכים בזול. ועתה נסגר המפעל, ופוטרו הפועלים, ולשמעון אין יותר צורך בכריכים, ולכן הוא דורש תשלום בכסף או הפסקת החוזה. האם תתקבל דרישתו?

סימן נ"ז הודעת ביטול עבודה בתא קולי/ ב"מ עז. קט"ז

אדם שכר אדריכל לשרטט גשר, וחזר בו ע"י הודעה לתא קולי והודעה לפני שלושה. האדריכל לא שמע את ההודעה, ועבד ועשה. האם מגיע לו תשלום על עבודתו?

סימן מ"ט

נהג שהגיע באיחור לשדה התעופה

ב"מ עה:

ראובן התנדב להסיע לשדה התעופה באשמורת הבוקר את הרב כהן, הטס להשגיה על מערכת השחיטה בדרום אמריקה. הרב כהן, כאות תודה, נתן לו ספר חדש שהוציא לאחרונה. בלילה שלפני הנסיעה היה ראובן ער, ולכן בבוקר היה בפיזור נפש, שהתבטא הן בהגעה באיחור לבית הרב, והן בטעויות במסלול הנסיעה, ובלבול בין המחלפים. התוצאה היתה שהגיע לשדה התעופה לאחר יציאת המטוס, ובכך גרם להפסד ממון רב הן לרב כהן (עלות כרטיס הטיסה), והן לוועדת הכשרות (הפסד של יומיים שחיטה). ראובן בא לשאול האם יש עליו חיוב לשלם.

א. הקדמה לנושא חזרת הפועל מעבודתו / ב. סוגיית חזרה בדבר האבד / ג. תשלום הפועל בהפסד דבר האבד / ד. הגהות אשרי: חיוב מכוח דינא דגרמי / ה. רמב"ן: תשלום מכוח התחייבות הדדית בין בעה"ב לפועל / ו. ריטב"א: תשלום מכוח התחייבות כערב / ז. הכרעת הפוסקים בחיוב הפועל לשלם הפסד / ח. התחייבות הפועל באונס וברשלנות / ט. תשלום נזק של מניעת רווח / י. חיוב פועל שעשה בחינם / יא. החשבת קבלת המתנה כשכר לפועל / יב. מהו סוג הנזק לכרטיס הטיסה

א. הקדמה לנושא חזרת הפועל מעבודתו

כל פועל, העובד כשכיר אצל המעביד ("בעל הבית" בלשון חז"ל) רשאי לחזור בו מעבודתו, מעיקר דין תורה, כפי שמביאה הגמרא (במסכת בבא מציעא דף י.) מהפסוק "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא נ"ה, כ"ה) - דורשת הגמרא "ולא עבדים לעבדים". מכאן שהפועל יכול להפסיק את עבודתו לכשירצה (ודווקא פועל שכיר, אבל עבד או בעל הבית עצמו - אסור להם להפסיק את התחייבותם באמצע המלאכה. ולגבי קבלן - אם יכול להפסיק את עבודתו באמצע - יש בזה מחלוקת בראשונים ובפוסקים. אריכות גדולה בעניין הגדרות פועל וקבלן, ופירוט חובותיהם וזכויותיהם נמצאת לעיל סימן ב' - "טכנאי שהתפטר למען לימוד תורה").

וכל זה - לגבי מלאכה רגילה, שעשייתה יכולה להדחות עד למציאת פועל אחר בזמן סביר, ואין חשש שהמלאכה תיפסד מעצם חזרת הפועל. אבל חזרת פועל, הגורמת הפסד לבעל הבית, ונקראת בלשון חז"ל דבר האבד (כלומר: דבר שעלול ללכת לאבדון ללא עבודת הפועל) - אסור לפועל לחזור בו. ויש כמה אמצעים שחז"ל נתנו בידי בעל הבית, כדי להכריח את הפועל לחזור לעבודה, או לממן פועל אחר, והעיקר (וזה נושא שיש לדון בו אם הוא אפשרי) - לחייב את הפועל לשלם את ההפסד שנגרם עקב עזיבתו את העבודה (או אי הגעתו אליה).

המקרה שבענייננו הוא דוגמא להתחייבות פועל בעבודה, שהיא דבר האבד, שכן ראובן התחייב לעבוד כנהג אצל הרב כהן. אי התחייבות לעבודה בזמן הדרוש, או התחייבות באופן שאינו מסוגל לבצע את העבודה כראוי - מתפרש כאילו חוזר בו מעבודתו (לגבי מעמדו של ראובן כפועל או כקבלן, שמצד אחד דומה לקבלן, שנשכר למלאכה ולא לשעות, ומצד שני דומה לפועל, כיוון שמחוייב לשעת תחילת המלאכה - יעויין בזה אריכות במפרשים ובפוסקים, כפי שמרוכזים לעיל סימן ב' - "טכנאי שהתפטר למען לימוד תורה"). למסקנה - אנו מניחים (כמסקנת השיעור שם) שראובן נקרא פועל שכיר, וא"כ יש מה לדון על חיובו בדבר האבד.

כמוכן שיש חילוקים בין עבודה בחינם או בשכר (ונראה אם קבלת הספר כמתנה הופך את שם העבודה להיקרא "עבודה בשכר"), תוצאה מחמת אונס או מחמת פשיעה, התחייבות סתמית של הפועל, או ע"י הפקדת כלי הפעולה במקום העבודה וכיו"ב - כל זה במהלך השיעור בס"ד.

ב. סוגיית חזרה בדבר האבד

המשנה (במסכת בבא מציעא, תחילת פרק השוכר את האומנין, דף ע"ה:) עוסקת בשכירת פועלים לעבודות שהן דבר האבד, וכך דברי המשנה: שכר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת (כלומר לשמח חתן וכלה או - להבדיל - לקונן לנפטר, ואם לא יבואו בזמן - אין אפשרות לעשות מלאכה זו בהזדמנות אחרת...), ופועלים להעלות פשתנו מן המשרה (ואם לא יוציאוה עכשיו - היא תירקב במי ההשרייה), וכל דבר שאבד, וחזרו בהן - מקום שאין שם אדם (וברש"י: שאינו מוצא פועלים אחרים לשכור, והפשתן אבד, והוא סמך עליהם) - שוכר עליהן (בני אדם ביוקר ועליהם לשלם) או מטען (מבטיח להם שכר גבוה, כדי שבכל זאת יעשו את מלאכתן, ואח"כ אינו חייב לתת להם אלא את שכרם הקודם).

ובגמרא (דף ע"ח:): עד כמה "שוכר עליהן" - אמר רב נחמן: עד כדי שכרן (ונחלקו הראשונים אם הכוונה כפשוטו לשכר השווה לשכר הפועל הקודם (רש"י ורמב"ם), או (וכך דעת הרא"ש והטור) שהכוונה עד כפל משכרן, למשל אם שכרם נועד להיות 500 שקל - יוכל בעה"ב לשכור פועלים בשווי 1,000 שקל, דהיינו שיעביר לפועלים החדשים 500 שקל של ההתחייבות לפועל הראשון, ופועל זה יוסיף מכיסו עוד סכום של 500 שקל למימון הפועלים החדשים). וכשבאה חבילה לידו (כלומר נכסי הפועל מונחים אצלו, ויכול לקחת משם את מימון הנזקים) עד ארבעים וחמישים זוז (ומבארים

הרמב"ן ונימוקי יוסף שהכוונה לסכום שאנשים משלמים כשהם בלחץ של דבר האבד, ולא דווקא למספרים שצוייננו).

ובענייננו - אנו עוסקים בפעולת פועל בדבר האבד (שאם לא יגיע לעבודה, או לא יעשה את מלאכתו יפה - יפסיד את הטיסה ואת השחיטה). א"כ מסקנת סוגיה זו, לפרטיה המגוונים, תהיה גם מסקנתנו.

ג. תשלום הפועל בהפסד דבר האבד

המתבונן בדברי המשנה והגמרא לגבי דינו של הפועל שלא הגיע למלאכתו בדבר האבד, ימצא במפורש רק את דין מימון שכר הפועלים האחרים שהוזמנו במקומו.

ואילו לגבי תשלום על הפסד לא נכתב דבר, דהיינו לגבי המקרה שבעל הבית לא הצליח לגייס פועלים אחרים בשלב זה, שחסר לו הפועל המקורי, וכתוצאה מזה נגרם לו נזק. א"כ נשאר לנו מקום לדון - האם הפועל חייב לכסות הפסד זה?

וכדי לענות תשובה לשאלה זו (של תשלום הנזק לבעה"ב) - יש לחקור את הסיבה העקרונית, מדוע בכלל חייב הפועל בדבר האבד, ומשם להוציא מסקנות גם לנוקים שבאו כתוצאה מחיוב זה.

ובאופן כללי נלמד שישנם שלוש סיבות לחיובו של הפועל כשחוזר בו בדבר האבד, או מחמת גרימת נזק (הגהות אשר"י), או מחמת סיכום בין הצדדים (רמב"ן), או מחמת ערבות על העבודה (ריטב"א).

כמובן שיש הבדל בין סיבות התשלום השונות, כפי שנראה לקמן, מה גובה התשלום, ומהם התנאים שבהם חייב לשלם סכומים אלו. וגם בענייננו - פירוט השיטות יעזור לפשוט את חיובו של ראובן, כדלקמן.

ד. חיוב מכוח דינא דגרמי

הגהות אשר"י (במסכת בבא מציעא פרק ו אות ב, והביאו תרומת הדשן סימן שכ"ט) כתב ש"דבר האבד" פירושו שעל ידי גרמתו של הפועל נעשה אבד - חייב לשלם את כל הפסדיו של בעה"ב משום דינא דגרמי. ומה שכתוב ששוכר עליהם רק אם יש חבילה בידו (ולא שמתחייב הכל מדינא דגרמי) - הכוונה למקרים שבהם אין הפסד ממוני (כגון שהפשתן כבר היה שרוי, או בחלילים לכלה, שאי הגעתו יצרה הפסד שאינו כספי).

ולמדנו מדבריו כמה חידושים בדיני חזרת פועלים בדבר האבד:

- **חיוב דבר האבד** הוא מסיבת החשבתו של הפועל כמזיק בדינא דגרמי (דהיינו בנזק שאמנם אינו ישיר אלא גרמא, אבל יש בזה "ברי היזקא" - נזק שברור שיקרה, וגרמא מסוג זה חייבו עליו חז"ל, כמבואר בגמרא בסוגיית "דינא דגרמי" במסכת בבא קמא דף ק.).

מפתח ערכים מורחב

א

- בשכירות, תלוי אם עומד להשכרה **עט**, ח
- טירחה מיוחדת מגלה על הכוונה **סד**, ו
- נתינת מתנה לצורך מסויים, שינוי בשימוש **ס**, ג
- קונה שמודע לתהליך אך אינו מבין שמפסיד **לט**, ד
- תנאי בקנין שלא נאמר במפורש **עט**, א

אומן

- ראה גם **פועל**
- איתור תקלה ע"י טכנאי, תשלום
- על הניסויים **עג**, ה-ח
- ביטול הזמנת מלאכתו, חילוק

- מביטול פועל ... **נא**, ה, **נז**, יא
- ביטול הזמנת עבודה ע"י הודעה בתא קולי **נז**
- ביטול הזמנת עבודה ע"י המזמין **נא**, ב, **נז**, א
- ביצוע עבודה לפני שהשתוו על מחירה **מו**, ו
- הגדרתו, חילוק בין עבודת פועל

- למכירת אומן **נא**, ז, **נד**, ט
- הזמנה שבוצעה והמזמין מסרב לקנותה ... **נא**, ד-ה, ח
- הזמנת עבודה אצלו, כמכר **נד**, ט
- הזמנת עבודה אצלו, פועל או מקח ... **נא**, ז-ט, **נז**, יא
- הזמנת עבודה, כשלא סוכם חישוב השכר **מו**, ה
- הסכם מחיר לעבודה קבועה, כשהתחלף בעה"ב ... **מו**, ז
- השכרת בגד עם תיקונים, חזרת המזמין **נא**, יב
- חוות דעת בטעות שגרמה ליאוש,

- חיובו משום גרמי **ח**, יד
- טכנאי זמין לתיקון תקלות, שכיר או קבלן **ב**, ט
- טכנאי שדורש חפץ בשכרו ולא כסף **פח**
- טכנאי שהחליף חלק במקום לתקן חוט חשמל **עג**, ו
- לא עשה תפקידו כראוי, כששכרו

- מתוך העבודה **סו**, ג-ה
- מכשיר מקולקל שהושאר לפירוק, תיקון וזכיה בו **ח**
- עבודה תמורת קניית חפץ, מכר או שכירות **נו**, יא
- פיתוח ויצירה תמורת תשלום,

- הנאת אחר ממנה **פו**, א, ג
- צלם באירועים, גדרו **נד**, ט
- קבלת עבודות מהלווה, כתנאי להלוואה **מג**, ג, ה-ו
- קונה בשבח כלי, בקבלנות ולא בשכירות **ב**, י
- קונה בשבח כלי, גדר שכרו וריבית בו **מא**, ח

בית דין [המשך]

אב

- זכותו בשכר בנו ובתו הקטנים **פז**, ח
- כיבוד הורים, ראה ערכו
- שלח את בנו לשליחות ונתפס, חיוב שחרורו **סט**, יא

אבוד מכל אדם, ראה זוטו של ים

אבידה, ראה השבת אבידה, מציאה, שומר אבידה

אבידה מדעת

- ראה גם זוטו של ים

- גדרה ודינה **ט**, ד
- השאיר שקי מלט בגשם, זכיה בהם **ט**, ג
- השארת החפץ מפני חילול שבת **ט**, ד
- נתינת כסף לקטן **יב**, ו

אבידת עצמו, אם החיפוש אחריה מבטל

- דין יאוש **ז**, ה

אדם

- הוקש לקרקע, בעבד ובבן חורין **סט**, ו
- חיובי שמירה עליו **סט**, ז, ט
- שאלת גופו **סט**, ג-ד, ו-ח
- **אדם מועד לעולם**, ביצירת מזיק **סב**, ח

אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה

- בזמננו **ז**, ד, **יב**, ג
- שיעורו **ז**, ד

אוטובוס

- ראה גם הסעה

- כרטיסיה, השבת אבידה בה **ד**, ד, ו
- שכח בו חפץ שנתבקש לקחת ע"י חברו **כב**
- **אור חצר**, זכיה בו ע"י שוכר **פא**, יא

אולם

- אחריות המנהל על המבקרים, חיובי שומר **לה**, ד
- ביטול הזמנה עקב הלוויה **נד**
- קייטרינג, ביטול הזמנתו **נד**, ט

אומדנא

- ביטול מקח עפ"י אומדנא שהיה בתנאי מסויים ... **לא**, ג

אומן [המשך]

- קונה בשבח כלי, גוי שפיטס בהמה
- אם נחשב שותף **ב, י**
- קלדנית, בעלות על העבודה לפני התשלום **נא, ט**
- שומר שכר, גדר השכר **סו, ה-ו**
- שימוש לצרכו בחומר של אחר, ע"ד להחזיר ... **ה, יג-יד**
- שכרו כשלא הצליח במלאכתו **נה, ד**
- שמירה על החפץ לאחר סיום העבודה **נט, ה**
- תיקון עבור אמו כשמפסיד מפרנסתו **טז**
- תיקון שאין בו צורך, כשאינו סיבת התקלה **עג**
- תשלום מראש בהנחה, חשש ריבית **מא, ז-ט**

אונאה

- אין אונאה לקרקעות, הטעם **לג, ד-ו**
- בגודל הקרקע, כשלא הוזכר בחוזה **כז, ט**
- בהשכרת דירה, אי דיוק בגודל שטחה **כז, י**
- ביטול המקח אחרי שהשתמש **לג, יג**
- במחיר עבודת אומן **נד, ט**
- במטלטלין ובקרקעות **כז, ב-ג**
- במידה משקל ומנין **לט, ג**
- במידות ומשקלות, ראה **משקל**
- במכירת קרקעות ובתים **לג, ג**
- בקרקע, אם יש איסור כשהמקח קיים **לג, ח**
- בקרקעות, בחצי משווייה **כט, ו, לג, ג, ז**
- בקרקעות, הטעייה בשטח הקרקע **כז, ה**
- בשטח דירה, כשהמוכר אמר שיותר גדולה **כז**
- בשכיר ובקבלן **ב, ו**
- גדרה וחילוקה מגזל **לט, יא**
- גדרה וחילוקה ממקח טעות **כז, ב**
- דירה מוכרתת ששוויה עלה אחרי המכירה **כט, ה**
- החזר על דירה שנמצאה קטנה מכפי שנאמר לו ... **כז, ד**
- החזרה אחרי שהות שיראה לתגר **כט, ז**
- חילוק בין אונאה למום במקח **כח, ד-ה**
- חילוק דיניה ממקח טעות **כט, ט-י, לג, יג**
- טעות שתות במדידת הקרקע **כז, ז**
- יותר משתות, כשהקונה הכיר
- בשווי האמיתי **כז, ח-ט**
- כששווי המקח נקבע ע"י שמאים **לא, ו**
- מראה קרקע לחברו **כז, ז**
- קביעת מחיר לא נכון לכמות שנבחרה
- ע"י הקונה **לט, י-יא**

אונאת דברים

- אונאה בקרקעות **לג, ח**
- גדרי האיסור וחומרתו **לו, ג, לז, ז**
- האשמת שוא בגרימת מוות ע"י זריקת נפץ **לז**
- הפחדה כדי למנוע מעשה שלילי בעתיד **לז, ב**
- טעם האיסור **לו, ג**
- להפריש את חברו מאיסור **לז**
- צער לתלמיד כדי לחנכו **לז, ט**

אונס

ראה גם פשיעה

- בחפץ שאול, אחרי שהתקלקל **ע, ז**
- ביום אחרון ובדבר שתלוי באחרים **מה, ה**
- ביטול שכירות מחמתו **נד, ה**
- הגדרתו, לגבי שוכר בהמה או חפץ **נג, ו**
- הזמין פועל להשקייה וירד גשם **נו, ג**
- החרמה במכס **סח, ז, ט**
- הכנסת עצמו לאונס,
- הלוויה, ביטול ארוע שהוזמן לאותו יום **נד**
- הלווית ענק, אם נחשבת כמכת מדינה **נד, י**
- הפסקת שכירות, בפועל בהובלה ובדירה **סא, יא**
- טעות בשוגג גמור **עא, ו**
- כמי שלא עשה או אף כמי שעשה **מה, ה**
- כניסה לדירה באונס, חיוב שכירות **מה, ה**
- כעין גניבה, בהצלת חפץ שלו המושאל לאחר **יג, ז**
- כעין גניבה, שכחה **כב, ט**
- מכת מדינה, גדרה **פ, טז**
- מכת מדינה, גדרה לגבי ביטול שכירות **נד, י**
- מכת מדינה, כשבאה ע"י אדם **נח, ז**
- מפני סדר עדיפויות **מה, ה, נג, ו**
- נזק באונס **כב, ט**
- נזק בבית שכור, כשנעשה מחמת השוכר **פ, טו**
- עיכוב באונס בהחזרת חפץ שכור, תשלום **נג**
- פועל שלא הגיע לעבודה באונס **מט, ח**
- פטור אונס **מה, א**
- פתרון שהוכרח מתוך מצב אונס **מה, ה**
- שכחה **כב, ג-ד, י-יא**

אוצר, ראה מציאה

אורח

- בחדר אירוח של מי שלוהו ממנו **מג**, ג
- הזיק ע"י הדלקת נר בדירה שכורה **לד**
- הכנסת אורחים בדירה שכורה **לד**, ב

אחריות

- בשמירה, תלויה בשכר **נה**, ה
- לתיקון חפץ שנקנה, מתן שירות למוצאו **ד**, ט
- משכיר דירה, על הדירה ותחזוקתה **עח**, ב, י-יא
- על נזקי שליח מחמת השליחות **סט**, ב
- שואל, להשבת ההחפץ לבעליו **סג**
- שוכר, תלויה בקנין השכירות **עא**, ב

איסור

- לא יהיה בביתך איפה ואיפה **לט**, ח
- לא תבוא אל ביתו **פה**, ב-ג
- מידות ומשקלות **לט**, ב
- ריבוי בשיעורים, בשבת ובמשכון **פה**, י-יג
- **איסורי הנאה**, ריח הקטרה לע"ז, תלוי בכוונתו **פה**, ז-ח

אסמכתא

- התחייבות לתשלום על מניעת רווח **מח**, ה-ח
- סילוק דינה מראש **מח**, ח
- ערבות על גוף אדם **לה**, י
- קנס על אי עמידה בתנאים **מה**, ב
- תנאי ביניהם שאין אסמכתא **מח**, ח

אפרושי מאיסורא, ראה הצלה מאיסור

ארבעת המינים, ראה אתרוג

- **ארגון**, זכות ממונית של חבריו ברכוש הארגון **לב**, ז
- **אריזת מוצר**, תשלום עליה בקניה לפי משקל **לט**

אריס

- חילוקו מפועל **נח**, ו
- שכרו כשהושלמה מלאכתו בידי שמים **נח**, ו
- **ארץ ישראל**, זכיה באוצרות שהטמינו האמוריים **י**, ה
- אש, ראה **נזקי אש**, שריפה
- **אשה**, חיובה במצות ביומו תתן שכרו **פז**, טו

אשה נשואה

- זכותה וידה לקנינים **יד**, ה
- יאוש מכסף שאבד לה **ז**, ו, **יב**, ז
- מכירת בעל לאשתו, אם נחשב כקניה לעצמו **יד**, ה

- שכירת פועל, איסור הלנת שכר **פז**, יד

אשו משום חציו, שריפה ע"י חנוכיה

- שהונחה ברשלנות **לד**, י
- **אשראי**, תשלום שכר שכיר בכרטיס אשראי **פז**, טז
- **אתנן**, דין שכירות פועלים בו **פח**, ג-ו

אתרוג

- נזק לעץ אתרוגים, חישוב הנזק **עב**, י
- נמצא לאחר יאוש, שימוש בו למצוה **טו**, ט
- קנין כסף בו **כה**, ה
- שילם חלק ממחירו ובינתיים
- נתנו המוכר לאחר **כה**, ה

ב

בגד

- השכרה לאירועים, ביטול לאחר מדידה ותיקון **נא**, יב
- כסף שנמצא בכיס בזמן מדידה בחנות **יב**

בהמה, ראה נזקי בהמה

בול נדיר, חיוב על קריעתו כשע"ז

- התייקר הנותר **עו**, ב-ה, ט

בור, ראה נזקי בור

ביומו תתן שכרו, ראה הלנת שכר

ביזה

- ראה גם **כיבוש מלחמה**
- בזמן מלחמה, שלא ע"י המלכות **ו**, יא
- ע"י חיילי המלכות, אם נחשב זוטו של ים **ו**, ט

ביטוח

- ביטוח חיים, לגוי הקונה במכירת חמץ **יא**, יב

- הגדרת הפיצוי, תשלום חדש
- ולא תמורה לחפץ **כג**, יב
- הגדרת התשלום, דמי החפץ
- או עיסקה חדשה **כג**, יב, **סא**, ט
- החזרת כסף שנגבה שלא כדין,
- בתוספת ריבית **מב**, ט
- משאית הובלה, אם נחשב שהמוביל לא ניזוק **סא**, ט
- סוכן שגרם ללקוח הפסד פיצויים **מח**, ג
- על חפץ פקדון, תביעה מהמפקיד
- להשתתף **כג**, ו, ט-י

ביטוח [המשך]

- על נזק שארע לילד בגן, תשלום
- השתתפות עצמית..... **לה**
- על תכשיט שניתן לשמירה בחינם,
- תשלום למפקיד..... **כג**
- פיצוי על גניבת חפץ חברו שהיה שמור אצלו..... **כג**, א
- רופא שאמד נזק בסכום גבוה, כשיפוט ע"ז..... **טז**, ב
- ביטול הזמנה**, ראה **אומן**, מחוסר אמנה, שכירות פועלים
- ביטול מלאכה**, ראה מניעת רווח, פרנסה

ביטול מקח

- ראה גם **מקח טעות**, **מי שפרע**
- אחרי שהשתמש..... **לג**, יג
- במכירת קרקעות ובתים..... **לג**, ג, ז
- במכרז שהשתתף בו קונה פיקטיבי..... **לא**
- החזר התשלום בתוספת ריבית..... **מב**
- חזרה ממנו ללא סיבה..... **נב**, ג-ד
- כשבינתיים הוטל מס כבד על הסחורה..... **לג**, יב
- מי שפרע ומחוסר אמנה..... **נד**, ג
- מפני הפרת החוזה..... **מה**, ד
- מקח שנעשה במחיר שלפני ההתייקרות..... **לג**, יא
- ע"י המוכר, מפני עליו בחפץ הנמכר..... **לג**, יא
- קנייה במכונה, ביטול לאחר הכנסת הכסף..... **כו**

בין אדם לחברו

- גרימת איבוד ממון לחברו..... **לו**, ו
- השתדלות להתחייב במצוות חסד..... **פז**, יג
- זכות לתרעומת במקרים מסוימים..... **נב**, ב
- מניעת סבל מחברו ע"י סבל עצמי..... **יח**

בית דין

- ראה גם **טענה**
- דיון על פחות משווה פרוטה..... **לב**, ה-ח
- הוצאת ריבית מהמלוה..... **מ**, ד-ה
- הצלה מעושיק, רק ע"י תביעה..... **לב**, ב
- טעות בחיוב ממון, דין יאוש אחרי ששילם..... **ח**, ג-ד
- טענין ליורש, מציאה שלא ידע על קיומה..... **י**, ו
- כוחם בתביעה ייצוגית..... **לב**, ב

בית הכנסת

- גבאי, כיבד בהגבהת ס"ת וגרם לנקע בכתף..... **סב**, יב
- מכירת עליות, העלאת המחיר ע"י ב' שליחים... **לא**, יג

מכירת עליות, העלאת מחיר

- בהצעה פיקטיבית..... **לא**, ט-יב
- מכירת עליות, מקח או נדר..... **לא**, י
- עליה שנמכרה, מכירתה לאחר ביותר..... **לו**, יא

בית מלון

- ביטול שכירות לנופש..... **נב**
- מכירת זכות השכרת החדרים..... **כט**, יב

בל תלין, ראה הלנת שכר

בניה

- באזור דירת נופש, ביטול השכירות..... **פד**, ז-יא
- בתוך דירה מושכרת..... **פד**, ב
- הוספה שלא סוכמה מראש עם הקבלן, מחירה..... **מו**, ח
- היתר בניה, שכן המסרב לחתום..... **יט**
- התנגדות שכנים מפני רעש ולכלוך..... **יט**, י
- חפירה בחצר חברו שהתבררה כתועלתית..... **עו**
- כסף מוטמן שנמצא בזמן שיפוצים בדירה..... **י**
- מעל דירה מושכרת..... **פד**
- נזק וצער לשכנים, המנעות מחתימה משום כך.... **יט**, י

בנק

- ערבות בנקאית, אם מותרת..... **מז**, טו
- צ"ק, ראה ערכו
- תביעה ייצוגית על עיגול אגורות..... **לב**

בעלות

- אומן, על כלי שהשביח..... **מא**, ח
- בחברה בע"מ..... **מב**, ז
- הכרעה עפ"י כיתוב וסימן שעל הכלי..... **י**, ח
- העברתה ע"י הפקר..... **יז**, ב
- חזקת בעלות, דיניה ותנאיה..... **כד**, ד
- לאומן, ע"י שקונה בשבח הכלי..... **ב**, י
- לכם, חילוק בין פסול הגוף לפסול במעשה..... **ה**, יא
- משכיר, חיובו לתחזק את הדירה..... **עח**, י-יב
- על דירה שכורה, מי נקרא בעל החצר..... **י**, ב
- על חכמה ויצירה..... **פו**, ב
- על חמץ המשועבד לחובו..... **יא**, ט
- על חמץ של גר שהתגריר בפסח..... **יא**, ה
- על חמץ שנמכר במכירת חמץ..... **יא**, ב
- על חפץ מופקר..... **יז**, ב
- על יצירה שהוזמנה בתשלום..... **פו**, ג
- על מטמון שנמצא בדירה שכורה..... **י**

בעלות [המשך]

- על מלאכה שהוזמנה אצל אומן, לפני התשלום ..נא, ט
- על ממון שאינו יודע על קיומוי, ה-ו
- על מקום חניה, מחמת שימוש לאורך זמן.....כד, ג
- על נכס שנגבה תמורת חוב.....כא, ו
- על ספר תורה שניצל מהשואה.....ו
- על פונקציות מחשב שפותחו בתשלום.....פו
- על רכוש שהוצל משריפה.....יג, ד-ה
- על שטר חוב שנמצא.....ד, ב, ד
- על שמן של נר חנוכה.....ה, י
- רכוש ארגון משותף, זכות חברי הארגון.....לב, ז
- רשות הפקר.....ו, ב

בעליו עמו, ראה שמירה בבעלים**ברי ושמא**

- בין חנווני ללקוח.....א, ד-ה
- ברי וברי, נתן צ'ק וטוען שכבר שילם.....פג, ב
- גדרו, חלוק מספק וודאי.....סג, ח
- טענה בבטחון כמעט מלא.....סג, ז
- ספק מחילה על מקח טעות.....כח, יב
- שמא ושמא, על מי להביא ראיה.....סג, ב
- שמא לנתבע, אם חיובו תלוי בטענת התובע.....סג, ח
- שמא, בהחזרת שומר.....סג, ד-ו

ברירה

- אין ברירה, הגדרתו.....ה, יב
- בקנינים.....כו, י
- בתערובת, כלליה.....ה, יא
- שמן גזול שהתערב בכשר, הדלקה בו.....ה, יא-יב

ברית מילה, ראה מילה**בת****ראה גם ירושת הבת**

- כסף אביה שאבד ממנה, זכיה בו.....יב, ה-ז
- כפיית בת יורשת לחתום על כתב ויתור.....יט, ג, ה
- נערה הסמוכה על שולחן אביה, יאוש
- מכסף שאיבדה.....ז, ו

ג**גביית חוב**

- ראה גם הלואה, משכון, פרעון חוב
- בית שנגבה, החזרתו לאחר שיפוי והתייקרות.....כא

- חפצים שנגבו תמורת החוב, פדייתם.....כא, א-ד
- ממשלסלין, הטעם שאינם משועבדים.....יא, ח
- ממשלסלין, תקנת הגאונים.....יא, י-יא
- נכסים, החזר הוצאות השקעה כשפודה.....כא, ז
- נכסים, ראה גם תקנת שומא הדיר
- קרקע שנגבתה ונפדתה, קנין בה.....כא, ו

גוף האדם, ראה אדם**גורל, ראה הגרלה****גזל**

- ראה גם אונאה, גנב, גניבה
- בדרך שחוק.....לז, י
- במלחמה, דין כיבוש מלחמה.....ו, יא
- בשוגג, תשלום על השימוש.....עא, ח-יב
- הברחה מהמכס.....סח, ה, י
- העתקת חכמה.....פו, ב
- כדי לצער ולהחזיר.....לז, ט
- לזמן קצר, כדי ללמד לקח.....לז, ט
- לקיחת חפץ חברו על דעת להחזיר
- אחר מיד.....ה, יג-יד
- לקיחת משכון בכח.....פה, ב
- מכירה במשקל שאינו נכון.....לט, ב
- סוגי הגזלנים.....עא, יא
- פחות משה פרוטה.....לב, ד, ט
- קבוצתי, כשכל אחד לקח פחות משו"פ.....לב, יג
- שואל שמסר לשואל.....ס, ח
- שימוש בחפץ חברו ללא רשות,
- תביעת תשלום.....עא, ח-יב
- שימוש בממון חברו, כשאינו מקפיד.....ה, יג-יד
- שינוי מעשה, בהדלקת נר חנוכה בשמן גזול.....ה, ו, טז
- שינוי קונה, ע"י איסור הנאה במוקצה למצותו...ה, ו-ז
- שמן גזול, הדלקת נר חנוכה בו.....ה, ד-י, יג-טו
- גזל הגוי, גניבת דעתו.....לו, ד

גט

- ביטול שליחות לנתינתו באופן חד צדדי.....נז, ב, ה
- סירוב האשה לקיים תנאי שנעשה בגירושין.....עט, יב
- גינה בחצר שכורה, תשלום לשוכר על הקמתה.....עה
- גמ"ח חתימת ערבות להלואה, תמורת תשלום.....מז

גנב

- הסרטתו במקום להפרישו מהחטא **לז**, ו
- חטף תיק ומצא בו פצצה, חיובו **עד**, יב

גניבה

- ראה גם **אונאה, גזל, חפץ גנוב**

- כדי לחנך **לז**, ט
- כדי לצער ולהחזיר מיד **לז**, ט
- מחשב, השבת ערכו אחרי כמה שנים **לח**, ג
- שימוש בפרסומת של עסק אחר **פו**, ד

גניבת דעת

- ראה גם **רמאות, שקר**

- אונאה בקרקעות **לג**, ח
- בגוי **לו**, ד
- גדרי האיסור וחומרתו **לו**, ד
- הטעיית פועל קבלן המוסיף תנאי באמצע **ג**, ט-יב
- כדי להפריש מאיסור **לז**, ח
- שורש האיסור, גניבה או שקר **לו**, ד
- תיוון לקניית עליה תוך לקיחת
- ההפרש לעצמו **לו**, יא

גר

- דין קנין שנעשה עימו לפני הגירות **יא**, ד
- התגייז בפסח, לאחר שמכרו לו
- במכירת חמץ **יא**, ג-ה
- ירושה מאביו הגוי **יא**, ו
- ירושת אביו הגוי, חמץ בפסח **יא**, ג, ו, יב

גרמא

- ביטול הכנסה, ראה **מניעת רווח**

- ביטול שכירות פועל, כשלא היה קנין **נד**, ח
- הפסד ע"י עסק מתחרה שמשתמש

- בהמצאותיו **פו**, ט
- מבטל כיסו של חברו, דינו **נג**, ח, י
- נהג שאיחר וגרם מניעת רווח **מט**, ט
- נזק לחלק מהחפץ שעל ידו צריך

- להחליף את כולו **עב**, ה
- נזק לפריט מתוך מכלול, כשמוריד

- את ערך השאר **לד**, יא
- נזק עקיף בנוסף לנזק הישיר **לד**, יא
- סוכן ביטוח שגרם ללקוח הפסד פיצויים **מח**, ג
- סופר שטעה בכתובת השטר **מח**, ג

- פשיעה בשמירה שגרמה נזק **לה**, ח
- שוכר שלא החזיר בזמן **נג**, ז-ט
- ראה גם **דיני שמים**

גרמי

- בגד שהוזמן להשכרה, ביטול לאחר תיקונים **נא**, יב
- בגד שהתכבס עם כסף של חברו שנשכח בו **כב**, ד
- ביטול הזמנת עבודה **מח**, ד
- ביטול שכירות פועל כשלא היה קנין **נד**, ח
- בשוגג **סח**, ח
- בשוגג, חיובו **נג**, ז
- גבאי שכיבד בהגבהת ס"ת וגרם לנזק בכתף **סב**, יב
- גרמי של גרמי **מט**, יב
- הברחת נכסי חברו במכס **סח**, ח
- העמים על סבל מטען במשקל עודף וניזוק **סב**, ט
- הפסד טיסה לחברו **מט**, יב
- חוות דעת מקצועית שגרמה ליאוש **ח**, יד
- מראה דינר לשולחני, החיוב דוקא במומחה **סב**, יב
- מראה דינר לשולחני, החיוב דוקא בשכר **עג**, ב
- מראה דינר לשולחני, חיובו **עג**, ב
- עבודה שהוזמנה אצל אומן,

- חזרת המזמין **נא**, ד-ה, ח
- עורך שלא הכניס חומר של כתב מסויים **נא**, ו-י
- עצה רעה ע"י מומחה **ח**, יד, **עג**, ב
- עצה רעה ע"י מומחה, גדרו **עג**, י
- עצה רעה שניתנה ע"י מי

- שאינו מומחה, פטורו **סב**, יב
- פועל שלא הגיע לעבודה ונגרם נזק **מט**, ד, ח
- פועל שנפל מסולסל רעוע, חיוב המעביד בנזק **סב**, יא
- פטור מד' תשלומים, הטעם **סב**, ט
- שוכר שלא החזיר בזמן **נג**, ז-ט

ד

- דבר האבד**, הגדרתו **ג**, יב

דבר שאין גופו ממון

- דרכון **סז**, ח
- תעודת זהות **סז**, ח

- דבר שאינו ברשותו**, הפקר בו **יז**, ב

- דבר שאינו קצוב**, התחייבות בו **ג**, ב

דבר שלא בא לעולם

- מחילה על פיצויים עתדיים **סה, ו**
- הגדרתו **כו, יא**
- הפקר בו **יז, ב**
- הקנאת כפל לשומר **כ, ו**
- התחייבות בו **ג, ב**
- התחייבות למוכרו **נו, י**
- זכות בהשכרה עתידית, מכירתה **כט, יב**
- חפץ שצריך להרכיבו **כו, יא**
- כוס קפה במכונת שתיה **כו, יא**
- סילוק ממנו **ג, ב**
- שירות במכירה **כט, יב**

דיבור בטלפון, אם נחשב שהגיע

- למקום בעצמו **סד, ד**

דינא דגרמי, ראה גרמי

דינא דמלכותא

- ראה גם חוק

- בדבר הנוגד את דין התורה **יט, ג**
- הברחה מהמכס **סח, ה, י**
- השבת ממון לאחר יאוש **ו, יג, טו**
- כוחו לחייב בהנהגת לפנים משוח"ד **ו, טו**

דיני שמים

- חזרת פועל באמצע העבודה **ב, יב**
- לצאת ידי שמים, חיוב משלח
- על נזקי השליח **סט, טו**
- שליח שנהרג בדרך, כפרת המשלח **סט, טו**
- ראה גם **לפנים משורת הדין**

דירה

- אם דינה כקרקע **לד, ו**
- בדמי מפתח, ביאור המושג ודיניו **כט, א-ב**
- בתיווך שלא התאימה, קנייה אח"כ לצורך אחר **עז**
- הערכת נזקה כשנשבר בה חלון **עב, ט**
- חכירה בדמי מפתח **כט, א**
- חכירתה בדמי מפתח, הפסקת שימוש בה **כט, ד**
- כניסה ללא רשות, ראה ערכו
- מוחכרת בדמי מפתח ללא שימוש,
- ביטול מכירתה **כט**
- נגבתה בחוב, החזרתה לאחר שיפוח והתייקרות **כא**
- נזק לאריחים בודדים, חיוב המזיק

- בהחלפת הכל **לד, יא**
- פחות גדולה מהמידע שמסר המוכר, החזר **כז**
- פלישה לדירה שנקנתה, לפני הזמן שסוכם **מה**
- קניית דירה מושכרת, זכויות השוכר **פב, א, ח**
- קנייתה, ביטול העיסקה לאחר חתימת חוזה **כה, ד**
- קנייתה, ביטול העיסקה לאחר
- ששילם דמי קדימה **כה**
- שכורה, ראה **שכירות דירה**
- שליח למכירת דירה, קנה בעצמו
- כדי למכור ביותר **יד**

דעת מקנה, ראה קנין

דר בחצר חברו

- אחרי שבעה"ב הורה לו לצאת **מה, ז**
- חיובו **נג, ח**
- כשהוציא את בעה"ב בעל כרחו **מה, ח**
- מלווה אצל לווה **מג, ג**

דרכון

- אם נחשב גופו ממון **סז, ח**
- חיוב המזיק אותו **עב, ז**

ה

- האשמת שוא** בגרימת מוות ע"י זריקת נפץ **לז**

הגרלה

- זכיה בכרטיס שהושלך ע"י בעליו **ד, ה**
- טענת שותפות לאחר שהתברר שחברו זכה **ל, יב-יג**
- פסילתה כשנמצאו מספרים זהים **לא, ה**
- שותפות בכרטיסים, הצהרה על ביטולה **ל**

הובלה

- בהתנדבות, נזק שנגרם מפני ביטול ההובלה **נ**
- ההתחייבות תלויה בנוסח הסיכום ביניהם **סא, ב, י**
- החלפת סחורה אחרת ממה שסיכמו **סא, ח**
- חלק מהספרים שהתחייב להעביר, שכרו **נה**
- חפץ שאול שנפגם בהובלה, ספק מי אחראי **סג**
- ללא הזמנה בתנכון לגנוב חלק מהסחורה, שכרו **עד, י**
- ללא שמירה, שכרו כשחלק מהמטען ניזוק **עד, ט**
- סבל, הוספת משקל חריג מכפי שסוכם **סב, א-ז**
- ע"י שואל, פטור על נזק מצד תקנת הסבלים **סג, יא**
- עיקר השכירות כלפי הרכב או כלפי הפועלים ... **סא, יב**
- תשלום עליה כשהרכב נשרף עם תכולתו **סא**

הודאה במקצת, לקוח שטוען על

הגזמה בחשבון **א**, ד

הודאת בעל דין, התקשר לשותפו

לבשר על זכיותם **ל**, יב-יג

הודעה

- למוכר, על זכותו לחזור משום מקח טעות **כט**, יד

- למעביד, על התפטרות צפויה **ב**, יג

- על ביטול עבודה, השארתה בתא קולי **נז**

- על הפסקת עבודה, כשלא הגיעה ליעדה **נז**, א, ו

- על מקח טעות, הודעה מיידית למוכר **כח**, ב, ז

- על מקח טעות, נוסח ההודעה למוכר **כח**, יא

הוזלה, ראה מחיר

הוצאה מחברו, ראה המוציא מחברו

הזמנת עבודה, ראה אומן, פועל, שכירות פועלים

החלפת חפצים

- במקום ציבורי, שימוש בשל חברו **ה**, יג-יד

- בשעת הקניה בחנות **ה**, יג

הטוב והישר, ראה לפנינים משורת הדין

היתר עיסקא, ראה ריבית

הכאה, כדי להציל את חברו מאיסור **לז**, ה

הכנסת אורחים, ראה אורח

הכנסת עצמו לאונס, ראה אונס

הכנסת עצמו לסכנה, ראה סכנה

הכרעה במשקל, חייבה **לט**, ה-ז

הכרעה במשקל, ראה גם משקל

הלואה

- ראה גם גביית חוב, ערב, פרעון חוב

- איני יודע אם פרעתיך, ראה ברי ושמא, טענה

- ביטולה כאשר מסרב לשלם ריבית **מ**, ו

- בצורה שיכולה להתפרש כמכירה, ריבית בה **מב**, ב

- בשטר, יאוש בה **ד**, ו

- בשכר, לאחר שכבר שולם **מ**

- המתנת מעות במקח **מא**, ב

- התיישנות בה **סה**, ז

- חפץ, הגדרתה לפי כמות או ערך **לח**, ג-ה

- כדי לשלם שכר שכיר בזמנו **פז**, יג

- מזון שהתייקר, השבה לפי מחיר או כמות **לח**

- ספק אם פרע, פרעון ליורש

שאינו יודע על החוב **סג**, ח

- ריבית, ראה ערכו

- תשלום על ארגון הלואה **מז**, יב

הלכה

- חוק פיצויים לעובד, התאמתו להלכה **סה**, ד-ו

- חפץ שאבוד מבחינה הלכתית, זוטו של ים בו **יג**, ה

- חשיבות הגדרת עבודת בעל מלאכה **נא**, ה

הלנת שכר

- איסור על המעביד או זכות ממון **פז**, ד

- אם תלויה בתביעת הפועל **פז**, יב

- ביומו תתן שכרו, אם נחשבת שהזמן גרמא **פז**, טו

- ביומו תתן שכרו, ע"י כרטיס אשראי וצ"ק **פז**, טז

- בפיצויים **סה**, ח

- גדרה, איסור או ממונות **פז**, ג-ד

- הלואה כדי לשלם בזמן **פז**, יג

- הפסד ממון והוצאת כל ממונו לכך **פז**, י-יא

- כשאין למעביד כסף לשלם **פז**, ט-י, יג

- כשנשכר ע"י שליח **פז**, יד

- ליורש של הפועל **פז**, ד

- לסופר, על כתיבת כתובת אשה **נא**, ט

- לפועל קטן **פז**, ה

- לפועלת קטנה **פז**, ח

- לשמרטפית בלילה, כשאין לו במה לשלם **פז**

- מכירת חפץ כדי לשלם **פז**, י

- מצות התשלום בזמן **פז**, א

- שכיר שעות בלילה **פז**, ב-ג

- תנאי עם הפועל להלין את שכרו **פז**, ד, ו-ז

המוציא מחברו

- הוצאה מספק, משנים שאחד מהם הזיק **סג**, ג

- חזקת ממון כנגד חזקת חיוב ושליחות **א**, ה-ו

- חנווני מלקוח **א**, ה-ו

- כשהספק נוצר מחמת אי סיכום מראש **מו**, ד

- מנהג בתשלום מבטל דין המוציא **מו**, ד

- פועל הדורש שכר גבוה, כשלא סוכס **מו**, ג-ו

- קבלן שדורש על הוספות שמחויק לתוכנית **מו**, ח

- קבלת מי שפרע בביטול מקח **כה**, ח

המחאה, ראה צ"ק

הנאה

- איסורי הנאה, ראה ערכו
- דר בחצר חברו, ראה ערכו
- המקיף את חברו מג' רוחותיו **פו**, ה, ז
- טובת הנאה בירושת ממון המיועד להקדש **י**, ט
- טובת הנאה למלוה, דין ריבית **מג**
- טובת הנאה, גדרה וזכותה **מג**, ב
- לוחות הדפסה שהוזמנו ע"י חברו,

- שימוש בהם **פו**, ג, ח
- למשאל, פטור השואל מאונס **מג**, ח-ט
- מגורים בחצר חברו, חיובו **נג**, ח
- מממון חברו, תשלום על כך **פו**, ה-ט
- נתינה לאדם חשוב **נ**, ג
- עבודת פיתוח בתשלום, הנאת אחר ממנה **פו**, א, ג
- רווח מפקדון של חברו, קבלת ביטוח תמורתו **כג**, ב-ד
- שימוש בחפץ חברו בשוגג, תשלום **עא**, ח-יב
- תשלום לפועל קבלן על עבודה חלקית **נה**, יב
- תשלום על שימוש בדירה שכורה במקח טעות ... **פד**, י
- תשלום על תועלת כשהביא גם נזק **עד**, ט-י

הנהלה, ראה מנהל, מוסד

הנחה, ראה מחיר

הסכם, ראה התחייבות

הסכמה

- חזרה מהסכמה לעבוד, ראה **שכירות פועלים**
- לשמור, חזרה בו **נ**, יא

הסעה

- ראה גם **הובלה**
- ביטול ההזמנה מפני שהסתדר בדרך אחרת **נח**, ד
- בשעה מסוימת, דין הנהג קבלן או שכיר **ב**, ג
- הובלה, ראה ערכו
- טרמפ מסוכן, הפחדת הנוסע כדי לחנכו **לז**, ב
- לשדה תעופה, איחור וגרם נזק בהפסד הטיסה **מט**
- שכירתה, כשכירות רכב או שכירות פועל **סא**, יב

הסרטה, ראה צילום

הסתכנות, ראה סכנה

הערכה

- ראה גם **התייקרות**

- דיסק שיעורי תורה, שוויו אצל היצרן **עב**, ג
- הגדרת חפץ, לפי שימוש ולפי מחיר **לח**, ו
- הערכת שטח לא מדוייקת, אונאה במכירתו **כז**, ה-ז
- חלון דירה שנשבר **עב**, ט
- חלקי חילוף במכשיר, כשאין להשיגם **עב**, ה
- חפץ בעל ערך אישי או רגשי, חיוב בנזקו **עב**, ז-ח
- חפץ שאין לו מחיר שוק **עב**, ז
- חפץ שנגנב או הוזק, תשלום לאחר שהזול **לח**, ג
- לפי המקום והזמן **עב**, ו
- מחיר שהתברר אחרי מכירה,

- יותר משיראה לתגר **כט**, ז
- מטען חורג לנשיאה ע"י אדם **סב**, ה-ו
- מסר לשוכר נתון שטח לא מדוייק וגרם נזק **כז**, י
- משקפיים שנשברו **עב**, ז
- נזק לאריח בודד שאין להשיגו וצריך

- להחליף הכל **לד**, יא
- נזק לכוס קפה בבית מלון, קביעת המחיר **עב**, ו
- נזק עפ"י המחיר בשוק, אינו תלוי בזמן הדין **עו**, ט
- נזק, כשיצאה ממנו תועלת **עו**, ו-ז
- ניכוי הוצאות שנחסכו ע"י הנזק **עו**, ו-ז
- סחורה בחנות, שוויה לפי קניה או מכירה **עב**, ב
- פריט המהווה חלק מדבר שלם,

- הערכת שוויו **לד**, יא, **עב**, ה
- פריט המהווה חלק מדבר שלם, הערכת שוויו **לד**, יא
- קרקעות, ללא יחס למחיר האמיתי **לג**, ו
- שווי חפץ ועבודה התלויים במנהג המקום **סד**
- שווי מוצר אצל היצרן **עב**, ג-ד
- שינוי בהערכת הנזק, בין זמנו לבין זמן הדין **עו**
- שמאות חפץ, טענת אונאה בקנייתו **לא**, ו-ז
- שמאות נזקים **עב**
- **הערמה** בריבית **מד**, ח

הערמה, ראה גניבת דעת, רמאות

הפסד הכנסה, ראה מניעת רווח

- הפסד זמן**, הפסד טיסה מפני איחור המסיע **מט**
- הפסד ממון**
- ראה גם **פרנסה**
- אבידתו ואבידת חברו וכיבוד אב, מה קודם **טז**
- הפסד הכנסה, דין מבטל כיסו של חברו **נג**, ח, י
- כדי להציל את ממון חברו **טז**, ב, י-יא

הפסד ממון [המשך]

- כדי לשלם שכר שכיר בזמנו..... **פז**, י-יא
- להנצל מאיסור, כשיש תיקון אחר..... **פז**, יא
- לצורך כיבוד הורים..... **טז**, ד-ח
- **הפסקת חשמל** שהשבייתה עבודת פועל, שכרו..... **נח**, ב

הפקר

- ראה גם **זוטו של ים**

- אבידה מדעת..... **ט**, ד
- אם הוא רשות בפני עצמה..... **ו**, ב
- בדבר שלא בא לעולם ושאינו ברשותו..... **יז**, ב
- בחפץ הנמצא רשות שומר..... **ח**, יג
- בטעות, דינו..... **ח**, ה, יג
- בשבת, הפקרה וזכיה..... **ט**, ט-י
- גדרו..... **יז**, ב, ה
- גדרו וחילוקו מיאוש..... **ח**, יג
- הגבלת הזכרים בו..... **יז**, ג-ה, י
- הגדרת הקנין שע"י ההפקר..... **יז**, ב
- הגדרתו..... **ו**, ב
- הסתלקות מהחפץ..... **יז**, ה-ו
- חזרת המפקיר וביטול ההפקר..... **יז**, ב
- חלקי..... **יז**, ג-ה, ז
- חמץ, על מנת לזכות בו לאחר הפסד..... **יז**, ו
- חפץ שהופקר בתנאי שלא ילקח לשריפה..... **יז**
- יורשי המפקיר, אם ירשו החפץ..... **יז**, ב
- לזמן מוגבל..... **יז**, ו
- ממון גר שקנה מישראל לפני שהתגייר..... **יא**, ד
- מקום שכור..... **פא**, יב
- מקור דינו..... **יז**, א
- נדר או קנין..... **יז**, ב
- נותן או מוכר שסילקו עצמם והמקבל לא זכה..... **כט**, יג
- על ידי גוי..... **יז**, ב
- על ידי יאוש..... **ו**, ב
- שטר חוב, זכיה בו..... **ד**, ה
- שיור פירות לעצמו לזמן מוגבל..... **יז**, ז
- שליחות להפקיר..... **יז**, ט
- תנאי ושיור בו..... **יז**, ח-יא
- **הצהרה** על שעות עבודה, נאמנות העובד..... **א**

הצלה מאיסור

- הכאה כדי להציל מאיסור..... **לז**, ה

הצלה מנזק, ראה הצלת ממון

הצלת ממון

- ראה גם **זוטו של ים**

- אם נחשב כשומר אבידה..... **יג**, ט
- בטעות, כשהתכוון להציל את שלו..... **ט**
- בשבת, שכרו..... **ט**, יד
- הזיק בטעות לחפץ שהציל..... **יג**, ג
- הסתכנות לצורך זה, איסורה..... **יג**, ב
- יחד עם הצלת ממון הפרטי..... **פו**, ז
- כשמפסיד לעצמו..... **טז**, ב
- כשנעזב ע"י בעליו, זכיית המציל..... **ט**, ב-ג
- מבריה ארי מהכסי חברו, גרדי הדין..... **ט**, יג
- מעלה בחפץ המקורי על פני דמיו..... **יג**, ד
- מצות השבת אבידה..... **יט**, ב, ח
- סדר עדיפויות, כנגד פרנסה וכיבוד אב..... **טז**
- שאול ע"י המשאיל, אם חוזר לרשותו..... **יג**, ו-ז
- שכר המציל, תביעתו..... **ט**, יב
- שלו קודם לשל כל אדם..... **יח**, ב
- תשלום על הצלה מנזק..... **יט**, ח

הצלת נפשות

- גנב תיק ומצא בתוכו פצצה מתקתקת..... **עד**, יב
- החייאה, קדימה בין חולים..... **יח**, יח
- חיץ קודמים..... **יח**, ד, יא-יד
- חיץ קודמים, חובה או רשות..... **יח**, יט
- לחיי שעה, על חשבון חיי שעה שלו..... **יח**, טו
- נתינת נעליו לחברו כדי שלא יפצע..... **יח**
- ע"י מחזיק בחפץ שאינו בעליו..... **יח**, כ
- עדיפות, כשניתן להציל אחד מתוך שנים..... **יח**, יז-יח
- על חשבון חיי שעה שלו..... **יח**, טז

הקדש

- בממון ירושה, הכרעה באופן חלוקתו..... **י**, ט
- כלי עם כיתוב של הקדש,
- אם מחייב את תכולתו..... **י**, ז-ח

השאלה

- ראה גם שמירה

- אחריותו בדרך הלך וחזור ע, ג
- בגוף האדם, אם יש בה חיובים סט, ג-ד, ו-ח
- גדר כל הנאה שלו, סיבה או תנאי ע, ו
- החזיר חפץ ונמצא בו פגם כתוצאה ממכה סג
- הפסקת המצב ע, ו
- הצלת החפץ ע"י המשאיל, אם חוזר לרשותו יג, ו-ז
- הצלת חפץ שאול ע"י המשאיל, כשניזוק בהצלה יג
- השתמש בטעות בחפץ של חברו,
- תביעת שכירות עא, ח-יב
- חיוב באונס, הטעם מג, ט
- חפץ של מצוה, שאלתו ללא רשות טו, ב
- חפץ של מצוה, שאלתו ללא רשות ס, ה, ז
- יאוש ע"י שואל בזוטו של ים ז, ט
- כשיש הנאה למשאיל, פטור השואל מאונס מג, ז-ט
- לצורך מצוה, חיוב השואל באונס מג, ז-ח
- לקח בטעות חפץ של אחר שלא נתן רשות עא, יב
- מגילת אסתר ללא רשות, דינו כשנקרעה טו
- מכונית שאולה שנתקעה על פסי רכבת,
- יאוש בה ז, ט-י
- משאיל שהזיק לחפץ השאול, קיצוז ביניהם יג, י
- מתה מחמת מלאכה, אונס לאחר הקלקול ע, ז
- מתה מחמת מלאכה, גדר הפטור וסברתו טו, ה-ז
- מתה מחמת מלאכה, הגדרתו ע, ב, ז
- מתה מחמת מלאכה, חפץ שהתקלקל ונגנב ע, ב
- מתה מחמת מלאכה, לאחר המלאכה טו, ז
- נזק לחפץ מחמת המלאכה טו, ה-ז
- נשדד החפץ בזמן המלאכה בו טו, ז
- סיומה, בדרך להחזרת החפץ ע, ג
- ספק מתה מחמת מלאכה, כשנתן לשלוחו סג, ו
- ספר קודש, פטור השואל באונס מג, ח
- ספר, כשהתקלקל ע"י השימוש בו טו, ח
- רכב שהתקלקל ונגנב כשחנה בצד הכביש ע
- שואל שהשאיל, אם החפץ נחשב גזול ס, ה-ט
- שואל שלא מדעת, דינו טו, א
- שואל שמסר לשואל, איסור או גזל ס, ח-ט
- שלא מדעת, בשוגג עא, יב
- שלא מדעת, דינו כשמתה מחמת מלאכה טו, ו-ז
- שלא מדעת, חפץ מצוה שניזוק טו

- שלא מדעת, תביעת תשלום שכירות עא, י
- שליח, אם גופו שאול למשלח סט, ד-ט, יד
- שמירה על החפץ לאחר סיום ההשאלה נט, ו
- השבחת נכס ע"י מלווה שגבאו בחוב, תשלום כא, ז

השבת אבידה

- ראה גם זוטו של ים, מציאה, שומר אבידה

- בכרטיסיה ד, ד, ו
- במקום רוב גויים, לפנים משהו"ד ו, יג
- דוחה כיבוד הורים טז, ג
- הודעה לאדם על זכותו הממונית יט, ב
- חיובה במקום זילותא יט, ד-ה
- חתימה לשכן על היתר בניה יט, ב-ה, יא
- כהן בבית הקברות, בחפץ מושאל יג, ו
- כסף שנמצא בכיס בגד במדידתו בחנות יב
- כשמפסיד כסף וזמן עבודה טז, ב, י-יא
- לאחר יאוש, לפנים משורת הדין יב, יא
- ליורש, חיובה ודרישת תשלום עליה יט, ט
- מקום הינוח, כיס של חולצה בחנות יב, ח-ט
- סדרי עדיפויות בה טז
- סימנים, אם תלויים בדעת בנ"א יב, ח
- סימנים, מקום שהרבה מניחים בו ז, יא
- ע"י הפסד ממוני טז, ב, י-יא
- עדות לטובת חברו יט, ב
- פטור והתעלמות יט, ד
- קדימה לכיבוד אב ואבידת עצמו טז, ו-טו
- קדימת אבידתו לאבידת חברו יח, ב
- שטר שיש בו סימן ד, א

השבת גזל

- חתימה לשכן על היתר בניה יט, יא
- לפי כמות וסוג או לפי ערך לח, ג
- ערך חפץ שנגנב, לאחר שהוזל מחירו לח, ג

השגת גבול

- אומן שהתנה עם תלמידו שלא ישיג את גבולו ג, ה
- תנאי בקורס שלא ללמד לאחרים ג
- השטאה, לגבי שותפות בכרטיס הגרלה ל, יב-יג

השכרה, ראה שכירות

השכרת רכב, ראה שכירות רכב

התחייבות

- ראה גם **הסכמה**

- אופציה בחוזה שכירות..... **פב**
- בדבר שלא בא לעולם..... **ג, ב**
- בחוזה שכירות, למכירת הדירה..... **פב, י**
- ביטול באופן חד צדדי..... **נז, י**
- ביטולה מפני אונס..... **מה, ד**
- במכירת עליות, מקח או נדר..... **לא, י**
- במציאות הנהוגה ולא בחוזה, דינה..... **נא, יא**
- בקנס, ראה ערכו
- דבר שאינו קצוב..... **ג, ב**
- הסכם בין שכנים שלא לבנות..... **ג, ד**
- הסכם שלא לתבוע מס מיתומים, תוקפו..... **ג, ב**
- הצעת מחיר במכירה פומבית..... **לא, ב**
- להאמין, כשסמך עליו מראש..... **א, ו**
- להארכת חוזה שכירות..... **פב, ג**
- למכור, תוקפה..... **נו, י**
- לקניית מזון במשך תקופה, הפסקתה..... **נו, ט-י**
- משכיר, חיובו לתחזק את הבית..... **עח, י-יא**
- פיקטיבית לצדקה, כדי למשוך תורמים..... **לא, יב**
- קבלת שוה כסף כתשלום שכירות, תוקפה..... **נו, ו**
- קנס על אי עמידה בתנאים..... **מה, ב-ג**
- שומר לשלם כשנגנב, זכייתו בכפל..... **כ, ח**
- שותפות בדיבור ללא קנין..... **ל, ג-ד**
- שלילית שלא לעשות, תוקפה..... **ג, ב-ה**
- תלויה בקנין..... **פח, י**

התייקרות

- ראה גם **הערכה**

- בחפץ שהובטח כשכר..... **פח, יב**
- במחיר מזון שניתן בהלוואה..... **לח**
- במחיר נכס, פדייתו ממלווה..... **כא, ח**
- דירה מוחכרת ששוויה עלה, אחרי שנמכרה..... **כט**
- חפץ פקדון שנגנב, זכיית השומר ביוקר..... **כ, ט-יב**
- חפץ שנגנב, השבת ערכו..... **לח, ג**
- חפץ שניתן לשמירה, גובה התשלום כשנגנב..... **כ**
- נמכר במחיר שלפני התייקרות, ביטול המקח..... **לג, יא**
- קרקע שהופשרה לבניה ונמכרה במחיר הקודם..... **לג**

התנדבות

- הצעת תשלום כדי שימשיך, דינו כשסירב..... **ג, י**

- זכיה עבור משלחו..... **ג, יב**
- חיובו במניעת רווח..... **מח, יא**
- חילוק בין מתנדב לפועל..... **ג, יג**
- טלפנית להתרמות שהפסיקה בזמן גורלי..... **ג, י**
- לאמירת קדיש..... **ג, יג**
- לעבודה, הגדרתה..... **ג, ג**
- נזק שנגרם ע"י ביטול ההתנדבות..... **ג**
- פועל בחינם, זכויותיו..... **ג, יג**
- פועל בחינם, חיובו בנזק שנגרם מאי הגעתו..... **ג**
- פועל בחינם, חיובו בנזק שנגרם על ידו..... **מט, י**
- קבלת מתנה, אם נחשבת כשכירות..... **מט, יא**
- קנין עם המתנדב כדי שלא יחזור בו..... **ג, ה**

התפטרות, ראה פיטורין

ז

זבל בחצר שכורה, זכות השוכר בו..... **פא, א-ו**

זה נהנה וזה לא חסר

- ראה גם **הנאה**

- ביטוח נכס הכולל גם חפץ פקדון..... **כג, י**
- דר בחצר חברו אחרי שאמר לו לצאת..... **מה, ז**
- כשהנהנה הוציא הוצאות..... **פו, ח**
- פטורו רק לפני שבעה"ב התנגד..... **מה, ז**
- פלש לפני הזמן לדירה שקנה..... **מה, ו**
- רווח לחברו מהשקעתו עבור עצמו..... **עה, ח**
- שימוש בחפץ חברו, תביעת שכירות..... **עא, י**

זוטו של ים

- ראה גם **הפקר**

- אבידה בו שלא מדעת הבעלים..... **ז, ח-ט**
- אריה טורף..... **ז, י**
- בחפץ שניתן לגביה..... **ז, י**
- גדר אבוד מכל אדם..... **ו, ט**
- הגדרת השלב שבו חל דין זה על החפץ..... **ט, ו**
- הגדרתו..... **ט, ה-ו**
- הגדרתו ומקורו..... **ו, ג**
- היתר הזכיה באבידה..... **ז, ז**
- השבה לפני משורת הדין..... **ו, יג**
- זכיה בחפץ בקנין חצר..... **י, ה**
- חפץ שאבד בזוטו של ים ויצא ממצב זה..... **ו, ח**
- חפץ שאבד מבחינה הלכתית..... **יג, ה**
- חפץ שאסור לקחתו עפ"י דין, אם נחשב אבוד..... **ט, ו**

ספר

הגהות הגר"א

בבא מציעא

שהועתקו מכת"ק מתוך הש"ס שלמד בו רבינו
וכפי שנדפס בש"ס ווילנא

עם פירוש

אור אליהו

בתוספת הארות, הערות ומראי מקומות
והשוואות לשאר ספרי רבינו הגר"א
(בעיקר ביאור הגר"א לשו"ע)

בעזרת החונן לאדם דעת
אוריאל שלמוני

תשע"ו לפ"ק

הגהות הגר"א

כל הזכויות שמורות

הערות והארות
יתקבלו בשמחה

שלמוני

ת"ד 230 הר ברכה

מיקוד: 4483500

טל: 02-5637731

פלא': 052-9405899

Shalmoni63@gmail.com

הסכמות ומכתבי ברכה
מגדולי ישראל
על פירוש "אור אליהו"
נדפסו בספרים הקודמים
("חידושי הגר"א" למשניות,
וכן "יד אליהו" - ביאור הגר"א
על מסכת ערכין)

לעילוי נשמת

מר אדוורד בן בראל ז"ל

נפטר יא אדר א' תש"ס

מרת רחל בת חביבה ע"ה

נפטרה כב שבט תש"ס

תנצב"ה

לעילוי נשמת

ליאור פרקש בן מרים ז"ל

נפטר יא מנחם אב תשס"ו

תנצב"ה

לעילוי נשמת

ג'מילה פדל בת צאלח ע"ה

נפטרה בשיבה טובה בשובת קודש יב' טבת התשע"ה

ולעילוי נשמת

סאלם פדל בן עווד ז"ל

נפטר בשיבה טובה בשובת קודש יב' כסלו התשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י נכדתם **ענת מזרחי** (לבית פדל)

לעילוי נשמת

יצחק בן יפת הכהן ז"ל

ואסתר בת ר' חיים הכהן ע"ה

ז' שבט התשע"ה

תנצב"ה

הקדמה

א. תולדות¹ הדפסת "הגהות הגר"א" על הש"ס.

מהדורה ראשונה - וינה תקס"ו.

הגהות הגר"א על הש"ס נדפסו לראשונה, באופן חלקי ומשובש, במהדורת הש"ס של המדפיס **אנטון שמידט**, שרכש העתק ההגהות וזכויות הדפסתן מאת יורשי הגר"א. מהדורה זו לוקה בטעויות רבות, וזאת משתי סיבות: טעויות שנעשו בהעתקה שהגיעה לפני המדפיס, ועבודת העריכה הרבה הנדרשת להגהות הגר"א, שנכתבו בקיצור מאוד, וברמזים הנצרכים לפענוח על ידי תלמידי חכמים מובהקים. על מהדורת אנטון שמידט כתב **הגאון רבי ישראל משקלוב** זצ"ל תלמיד **רבינו** (בהקדמתו לספרו תקלין חדתי'ן על מסכת שקלים) וז"ל "כי הגהותיו הן הן גופי הלכות ונמסרו לעם הארץ וגוי מדפיס, הגהות היקרות עליכם אני קורא כל איכה יועם, אבני קודש אשר היו עטרת תפארת ביד אדוניהן, ידי זרים שלטו בהם היו לאבני אופל, אבני ראמות וגביש לא ידע אנוש ערכם, חשך משחור תארם, לא נכרו בחוצות, כי נתערבו בגויים והוסיפו וגרעו כאשר ראו עיני' כו' עכ"ל².

מהדורה שניה - קאפוסט.

בתלמוד בבלי מהדורת קאפוסט נעשה נסיון לתקן את השיבושים, אך התיקונים נעשו מסברא ולא על פי כתב יד.

מהדורה שלישית - ווילנא תר"מ.

מהדורת ווילנא תר"מ, שנדפסה על פי הגמרות המקוריות של הגר"א היא גולת הכותרת של עריכת הגהות הגר"א על הש"ס, ונעשתה בהוצאת הש"ס בוילנא תר"מ-תרמ"ו, על ידי מדפיסי משפחת ראם. לצורך עבודת העריכה נבחר צוות גדול של תלמידי חכמים בראשות **הגאון רבי אברהם אבא קליינרמאן** זצ"ל, שעמלו במשך שנים לפענח ולערוך את ההגהות מתוך הגמרות שהיו לפנייהם בעותקים המקוריים בכתב יד קדשו של רבינו הגר"א, ועל פי מחברות. במהדורה

1. תיאור התולדות של הדפסת הגהות הגר"א על הש"ס מבוסס על מאמרו של הרב **דוד קמנצקי** שליט"א, מומחה לחקר כתבי הגר"א.

2. העורך הראשי של מהדורת וינה, היה יהודה ליב בן-זאב, משכיל ופורק עול, שעל פי המסופר בשם ה"דברי חיים", אף נתפס בחילול שבת בעת עוסקו בהגהת הש"ס.

הקדמה

זו ישנן עשרות הגהות חדשות שלא נדפסו במהדורת וינה, והגהות רבות שנדפסו משובשות במהדורת אנטון שמידט ותוקנו על פי הכתב יד המקורי. במספר הגהות בוטלו שינויי עריכה והוחזרו לכתב המקורי. ב"אחרית דבר" למהדורת ווילנא (המודפס בסוף מסכת נדה) כותבים מדפיסי ווילנא שהיו לפנייהם **הגמרות המקוריות** בהן למד **רבינו הגר"א** וכתב עליהם את הגהותיו, ואשר נרכשו מירושת **הגאון רבי יהודה בכרך** אב"ד סייני בעל "**נימוקי הגרי"ב**", שנפטר בשנת תר"ו³.

ב. תוכן ההגהות

תיקוני גירסאות

פעמים שרבינו מגיה בדברי הגמ'⁴, והשתדלנו בפירוש **אור אליהו** ובהערות להראות מה הביא את רבינו להגיה⁵, וכן כיצד גרסו הראשונים או

3. גם נכדו **רבי יעקב בכרך**, כותב בספרו "מהעיבור ומנין השנים", ווארשא, תרנ"ג, על ההגהות "כתיבת יד הגר"א הקדושה, בגליון ארבעת כרכי הש"ס שלמד בהם הגר"א זצ"ל, וכתב הגהותיו בידו הקדושה על גליוניהם. והמה היו בידי אבי אבי הגאון הנ"ל".

4. כגון כד ע"א אות ב; כה ע"א אות ב; לג ע"א אות א.

5. וראוי להביא כאן מה שכתב תלמיד רבינו, **הגאון רבי ישראל משקלוב** זצ"ל בהקדמתו לספרו **תקלין חדתי** על מסכת שקלים בענין הגהותיו של רבינו זצ"ל "העירו כל תלמידיו וגאוני וגדולי זמנינו, כי לא מלאו לבו לחדש איזה שיטה חדשה נגד הראשונים, או להגיה איזה הגהה חדשה, כי אם אחר אשר עמד בדבר אשר נתקשה בו כמה ימים וכמה לילות בגודל יגיעה ורב העמל עד אשר זהמתו חיתו לחם, ולא דיבר עם שום אדם בעולם, והודיע צערו לרבים אשר לפניו, כי לא היה בוש לשאול ממאן דמנקיט לביזריה, ואחר אשר האיר עיניו למצוא דרך סלולה על פי שיטה חדשה או הגהה, עוד לא התברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי, כי אם אחר רב הפשפוש ומשמוש דעתו הרחבה מני ים, ובחיפוש אחר חיפוש בשני התלמודים, ובכל דברי התנאים והאמוראים אשר היו סדורים לנגד עיניו, אי אזלא שיטתו או הגהתו אליבייהו בדרך סלולה וכבושה בלי נטות אפילו כמלא נימא. ואם ברוב חתירתו אשר חתר בהמצא בה נקב וסדק קטן כמלא מחט סדקית דקדוק אחד קל נגד שני התלמודים, גודל חריפותו לא שחדתו, ועומק עוצם פלפולו מדרך האמת לא הטותו ושלחה ויצאה מביתו, ועיניו לא חסו על רב העמל ויגיעתו לכחלה וליפותה, כי בלתי את האמת היתה נתיבתו, ומסר נפשו על דקדוק אחד מרבותינו התנאים והאמוראים, עד אשר משמים חסו עליו, ונחה עליו רוח דעת ה' אז קרן עור פניו והיה לו לשמחת לבבו כמוצא שלל רב, או אז תחזקנה ידיו לעשות הגהה או שיטה חדשה כאשר הראה לו משמיא מפענח נעלמים בכמה סוגיות הקשות, כאשר שמעתי מפי קודשו של תלמידו המובהק **הגאון האמיתי מוה"ר ר' חיים נ"י הנ"ל**, אשר קיבל מהורו ושמע מפי קודש הקדשים, כי כל שיטה או הגהה שחידש בנגלה לא קבעה עד אשר עלתה ארוכה על פי אותה הגהה או שיטה ללא פחות מט"ו עד

הקרמה

האחרונים. ופעמים **שרבינו** תולה מחלוקות הראשונים בשינוי הגירסאות⁶, וכידוע שזו הייתה שיטתו של רבינו בהרבה מקומות, וכן החזיק אחריו בשיטה זו **הגאון הנצי"ב** זצ"ל ראש ישיבת "עץ חיים" (וואלזין).

הפנייה לפירושים אחרים

פעמים שרבינו כותב על דברי רש"י או תוס' שהרי"ף או הרמב"ם חולקים או מסכימים⁷. והיה נראה לומר שכוונתו בזה היא, להפנות את תשומת ליבו של מי שלומד גפ"ת שיש פוסקים וראשונים שחולקים על דברי רש"י ותוס'⁸. אלא שמצאנו כמה פעמים שרבינו מעיר גם על דברי רש"י שתוס' במקום חולקים או מסכימים וכן להיפך⁹. לכן נראה שיתכן שפעמים שבעצם זה **שרבינו** כותב שדעה מסוימת חולקת או מסכימה לאותה שיטה, יש בזה לימוד גדול איך להבין את אותה שיטה, שפעמים שאין הדבר מבואר להדיא¹⁰.

סידור שיטות

פעמים שרבינו מביא כמה שיטות בסוגיא, ובחלקם גם מראה איך כל אחד הוציא דבריו מהסוגיא, מצד שינוי בהבנה או שגירסתו הייתה שונה¹¹.

קושיות וראיות

פעמים שרבינו כותב קושיות או ראיות על שיטות מסוימות בהלכה מדברי הגמ' או רש"י ותוס', או קושיות על רש"י ותוס' או שאר מפרשים¹². ופעמים שרבינו לא מפרש את הקושיא אלא סותם וכותב "צ"ע"¹³.

עשרים סוגיות, בכל דברי התנאים והאמוראים הנמצאים אתנו. ובנסתרות לא קבעה עד למאה וחמשים טעמים ערוכים בכל ושמורים. ויש הגהות אשר כוונתו גנוזה דרך הנסתר, כמו הגהתו בפ"ב דשבת (כג ע"ב) מאן דרחים כו' אשר שמענו מפיו הקדוש שהוא על דרך האמת כו' עכ"ל.

6. כגון ט ע"ב אות א; סז ע"א אות ג.

7. כגון יא ע"א אות ב; יב ע"כ אות א.

8. ופעמים שמציין לרש"י או תוס' במסכת אחרת כגון י ע"א אות ב.

9. כגון לט ע"א אות א.

10. כגון צב ע"א אות ב, עיין שם באור אליהו ובהערות 413 ו415.

11. כגון כב ע"א אות א.

12. כגון יב ע"א אות א.

13. כגון בדף יב ע"א אות א; סז ע"ב אות ב.

הקדמה

אגב, מצאנו הפניה של רבינו להגהותיו כאן על הש"ס, והיא בהגהותיו על הרא"ש (ב"מ פ"ה סי' טז-יז, אות ה) וז"ל "משמע אבל בשאר אבן רבית חייב לצאת ידי שמים, וכדברי ריב"ן בתוס' ס"ב ע"א (ד"ה תנאי, עיין מה שכתבתי שם על הגיליון)" עכ"ל¹⁴, והיינו הגהתו של רבינו בדף סב ע"א.

ג. הספר שלפנינו - "הגהות הגר"א" עם פירוש "אור אליהו".

הגהת רבינו ככתבה וכלשונה.

העתקנו את הגהות רבינו כפי שנדפסו בדפוס ווילנא, וכפי שהועתקו מהש"ס שלמד בו רבינו כנ"ל. על מנת לשמור על המקוריות של ההגהה העתקנו אותה אות באות ללא פתיחת ראשי תיבות וקיצורים, אלא בדיוק כפי שנדפסה. בדרך כלל אחרי כל הגהה הוסיף הגאון **רבי אברהם אבא קליינרמאן** זצ"ל הפניה לדברי רבינו **בביאורו לשו"ע**, ששם רבינו חזר על הדברים, ופעמים גם הוסיף עליהם נופך, ועל ידי כך יתבררו ויתלבנו הדברים בשני המקומות ותרווח שמענתא, אמנם, סוגריים אלו לא העתקנו, כי הם אינם מלשון רבינו¹⁵. **ויש** להעיר, שפעמים שרבינו בהגהותיו לא כתב דבר, אלא רק סימן מחיקה על ידי הקפה בסוגריים, או רשימת קו על המילה, בכגון זה כתבנו במילים את התיקון, וכפי שנכתב על ידי המעתיקים¹⁶.

פעמים בודדות עשינו הגהה בלשון רבינו כפי מה שראינו בספרי אחרונים או כשהדבר היה ברור, וסימנו בסוגריים מרובעות את הגירסא הנראית לתיקון, ואת הנדפס בסוגריים עגולות כנהוג. על מנת למנוע טעות לא שינינו את מספור ההגהות, אלא השארנו את המספור כפי שנדפסו בדפוס ווילנא.

פירוש "אור אליהו"

הפירוש נכתב על מנת להרחיב את הדברים, ועל ידי כך תתבאר כוונת רבינו, וכן הבאנו בפירוש את לשון המפרשים או הפוסקים שאליהם הוא

14. מה שנוסף בסוגריים, כך נדפס בש"ס הוצאת "וגשל", אמנם בשס"ם אחרים נדפס בסוגריים רק "ועמש"ש".

15. ורק השתמשנו בהם לצורך הבאת דברי רבינו בביאורו לשו"ע בהערות, ראה להלן ערך הערות, וכמו כן לא העתקנו את ה"נ"ב" המופיע בתחילת כל הגהה.

16. כגון: "תא"מ" (ה ע"א, אות א), "רשום עליו קו למוחק" (כד ע"א אות ב) וכדו'.

הקרמה

מפנה, וכן ביאור כיצד מוכח כן מלשונם¹⁷. בתוך הפירוש משולב לשון רבינו באותיות מודגשות כזה והפירוש הוא באותיות דקות כזה או כזה. **עבודת** כתיבת הפירוש הינה מעבודות הקשות שבמקד"ש, מצד אחד לא רצינו להאריך יתר על המידה, שלא להלאות את הקורא, בבחינת ויאמר לקוצרי"ם ה' עמכם, ומאידך גם לא רצינו לקצר במקום שאמרו להאריך, שלא יצטרכו פירוש לפירוש¹⁸.

למותר לציין שהפירוש הוא רק כהצעה בפני הלומדים, שאף אם זכינו להבין דברי קודשו, ודאי שלא ירדנו לעומק דעתו של רבינו שגבהו מחשבותיו ממחשבותינו, שהרי "כל הגה מהגיית דברי קודשו ספוג בתמצית רוח כל התורה כולה לעומקה, ולרוחבה, ולכל אופקה, ולכל מכמניה וסתרי סתריה" (מכתבי מרום, הגרי"מ חר"פ).

ההערות

בהערות כתבנו הערות והארות שאין מקומם בגוף הפירוש, וכן השוואה לשיטות אחרות. אמנם, חלק העיקרי של ההערות, הוא השוואה בין מה שכתב רבינו **בהגהותיו כאן** למה שכתב **בביאורו לשלחן ערוך**, וכן במקומות אחרים. **בכל מקום שאנו מביאים את דברי רבינו בביאורו לשלחן ערוך אנו מפרשים אותם בפירוש משולב בלשון רבינו**¹⁹. פעמים שרבינו כתב דברים מקבילים בכמה מקומות ובכמה מהדורות, יש שאנו מביאים את דבריו בכל המקומות, אך כשהדברים ממש דומים הסתפקנו בציון מקום בלבד או הבאת דבריו ללא פירוש (תמיד הבאת דברי רבינו בהערות יהיו באותיות מודגשות), וכן כשרבינו מאריך מאוד העתקנו ופירשנו רק את החלק שנוגע באופן ישיר למה שכתב רבינו כאן בהגהותיו.

כללים למעיין בספר

[א] בכל מקום שיש ציון לדפים ברי"ף, או נימוקי יוסף הכוונה לדפי הרי"ף (לפי

17. בפירוש גם נפתחו ראשי תיבות וקיצורים שנמענו לפתוח בלשון רבינו כנ"ל.

18. וכמו שכתב הגאון הצדיק רבי אליעזר פאפו זצ"ל בספרו יעלוז חסידים וז"ל "גם אם יכתוב פירוש, יפרש כל הצורך, כדי שלא יהא יגע לחשוב ויבטל משאר דברי תורה, וכולי האי ואולי יגיע לסוף דעת הכותב או לא יגיע. ועל זה זה שנינו (אבות ב, ד) 'אל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע' - בתחילת העיון על סמך 'שסופו להישמע' - אחר העיון, כדרך הכותבים 'דוק ותשכח' וכדומה, כי כגון אנן אי דייקנן לא גרסינן". עכ"ל.

19. באופן הנ"ל שהאותיות המודגשות הם לשון רבינו, והדקות הם פירוש לדבריו.

הקדמה

מהדורת ווילנא), אבל **בחידושי הר"ן על הרי"ף** ציינו זאת במפורש "מדפי הרי"ף", שלא יתחלף עם חידושי הר"ן על הש"ס.

[ב] כל ציטוט בפירוש או בהערות סומן לפניו ולאחריו בגרשיים "כזה", אך כאשר יש ציטוט בתוך ציטוט²⁰ סומן הציטוט הפנימי בגרש אחד 'כזה'.

[ג] בספר הוזכרו ספרים רבים ראשונים ואחרונים בלא להזכיר את שמות מחבריהם, לכן בסוף הספר ערכנו רשימה של כל הספרים עם שמות מחבריהם.

שלמי תודה

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, על אשר גמלני כל טוב, וזיכני לעסוק בדברי תורתו של קדוש ה' מכובד, **הגאון רבינו אליהו מוילנא זצוק"ל**. ואף גם זאת, לבוא במגילת ספר כתוב עלי, לפרש דברי קודשו, על מנת שלא יהיו דבריו כספר החתום.

וטוב עין הוא יבורך הרה"ג דרור טויל שליט"א, ר"מ בשיבת שדרות, אשר האיר עיני בהרבה סוגיות עמומות בביאור דברי רבינו הגאון, וכן עבר על כמה דברים שכתבתי והעיר והאיר עליהם.

וכן יבורך הרה"ג אליעזר מלמד שליט"א, רב הישוב הר ברכה, מחבר סדרת הספרים "פניני הלכה", וראש ישיבת "הר ברכה", אשר בין כותליה נכתב ספר זה. יה"ר שיזכה להמשיך להפיץ מעיינותיו חוצה, בהנחלת לימוד וידיעת ההלכה, מתוך בריאות ונחת וכל טוב.

וברכה מיוחדת להורי היקרים, שגידלוני וחינכוני ודאגו לכל מחסורי ברוחניות וגשמיות, וכן לחמי וחמותי - שעוזרים לנו רבות, יה"ר שיזכו לכל מילי דמיטב בבריאות גופא ונהורא מעליא, ויזכו לראות נח"ר מכל יוצאי חלציהם.

וגם ברך לקחתי את נות ביתי רחל שתחיה²¹, אשר עומדת לימיני ומסייעת בידי לעסוק בתורה. יה"ר שנזכה יחד לראות נחת מכל יוצאי חלצינו, מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא.

20. הדבר נמצא בעיקר כשפירשנו בהערות את דברי רבינו בביאורו לשו"ע, שלפני ואחרי דברי רבינו יש גרשיים, וכשיש ציטוט בתוך הפירוש של גמ' או מפרשים הם סומנו בגרש אחד.

21. שהיא מצד אימה: מצאצאי אחות רבינו הגר"א, וכן מצאצאי אהובו ומקורבו הגאון רבי יעקב המגיד מדובנא זצ"ל. ומצד אביה: מצאצאי תלמידי רבינו הגר"א הלא המה: הגאון רבי הלל משקלוב, הגאון רבי מנחם מנדל משקלוב, הגאון רבי סעדיה, הגאון רבי משה מחסלוויץ' - זכותם יגן עלינו.

הקרמה

ועוד אלוקים יברך את כל התורמים, העוזרים והמסייעים להוצאת ספר זה, שזכות רבינו הגאון זצוק"ל תעמוד להם להתברך בכל מילי דמייטב ויזכו לרוב נחת בעוה"ז ובעוה"ב.

ויה"ר שתהא הברכה במעשה ידינו שורה,
וננצל מכל יגון וצרה,
ונעמוד בקרן אורה,
ונזכה לאור אליהו הנביא זכור לטוב, במהרה.

אוריאל שלמוני

לעילוי נשמת
בדרה בת יחיא סרי ע"ה

וַיַּעֲנֵנִי ה' וַיֹּאמֶר כְּתוּב חֲזוֹן וּבְאֵר עַל הַלְחוֹת
לְמַעַן יִרְוֶץ קוֹרֵא בּוֹ - הֵינּוּ, לְכַתּוּב בִּשְׁנֵי
דְּרָכִים: הָאֶחָד, לְכַתּוּב בְּקִיצוֹר נִמְרָץ, הֵינּוּ
'כְּתוּב חֲזוֹן'. וְהַשֵּׁנִי, לְכַתּוּב דְּבָרִים הֵנ"ל
בְּאֵרִיכּוּת, הֵינּוּ 'זְבָאֵר עַל הַלּוֹחֹת'. וְהַיּוֹדֵעַ
וּמִבֵּין יִבְחַר בְּדֶרֶךְ קִצְרָה, לֹאֲהַבֵּת הַקִּיצוֹר,
וְאֵרִיכּוּת דְּבָרִים בְּעֵינָיו כִּמְתַעֲתַע וְנִכְשֵׁל
בְּקוֹרֵאוֹ. וְלִכְלֵל שָׂאֵר הָעַם בִּשְׁגָגָה בְּדֶרֶךְ
הַקִּיצוֹר, וְנִכְשֵׁל בַּהֲבִנְתּוֹ, וַיִּבְחָרוּ בְּאֵרִיכּוּת
הַדְּבָרִים וַיֵּאֱזוּת לְכָל קוֹרֵא בּוֹ, זֶה שְׂכַתּוּב
'לְמַעַן יִרְוֶץ קוֹרֵא בּוֹ'. זֶה שֶׁאֵמַר הַכְּתוּב:
'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר, רֵצָה לִּי זֶה, שֶׁאֵמַר
לְמֹשֶׁה בְּדֶרֶךְ קִצְרָה, 'לֹאֲמַר' לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל
בְּדַקְדּוּקִיהָ וְטַעֲמִיהָ.

(בִּיאוֹר הַגֵּר"א חֲבִקוּק ב, ב)

וְאֵף כִּי דְּבָרָיו קִצְרִים - הֵמָּה כְּכּוֹכְבִּים הַנִּרְאִים
קְטָנִים, וְכָל הָעוֹלָם עוֹמֵד תַּחְתֵּיוֹ.

(הַקִּדְמַת הַגֵּר"ח מוֹזֵלֶאז'ין לְבִיאוֹר הַגֵּר"א עַל שו"ע)

ד ע"א

[א] רש"י ד"ה והילך לא הוצאתים בו' – אבל הר"ן חולק ע"ז, וכתב דהא מלוה להוצאה ניתנה, ודוקא בפקדון הדין כן.

[ב] תוס' ד"ה ותנא בו' אך קשה בו' – והרז"ה מפרש, דלאו משום הודאה מסייע ליה ממתני', דודאי מתני' אין בה הודאה כלל, אלא דרב ששת דפוטר בהילך ס"ל דמזומנים

אור אליהו

על זה, וסבירא ליה שכשהמעות מזומנות בידו בבית הדין יכול לטעון 'הילך' אף על פי שהוציא את מעות ההלוואה, וכשאין המעות מזומנות בידו בבית דין אינו יכול לטעון 'הילך' אף על פי שלא הוציא את מעות ההלוואה והם בעין. וכתב הר"ן הטעם לזה (שאף על פי שלא הוציא המעות אינו יכול לטעון 'הילך' כשאין מזומנות בידו בבית הדין) - דהא מלוה להוצאה ניתנה, ואם כן "אף על פי שהיא בעינה ברשות לזה היא ולא ברשות מלוה כלל"⁴, ודוקא בפקדון הדין כן, שיכול לטעון 'הילך' אף על פי שאין הפקדון מזומן בידו בבית הדין, "לפי שהפקדון ברשות בעליו בכל מקום שהן"⁵

[ב] תוס' ד"ה ותנא תונא אאידיך דר' חייא וז"ל "אנן סהדי דמאי דתפסו האי בו' פרש"י כיון דהוי כהעדאת עדים משתבע

[א] איתא בגמ' "אלא, כי איתמר ותנא תונא אאידיך דר' חייא, דאמר ר' חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' וזו והילך - חייב. מאי טעמא, הילך נמי כמודה מקצת הטענה דמי בו' ורב ששת אמר הילך פטור. מאי טעמא, כיון דאמר ליה הילך הני זוזי דקא מודי כמאן דנקט להו מלוה דמי באינך נ' הא לא מודי, הלכך ליכא הודאת מקצת הטענה". וכתב שם רש"י ד"ה והילך וז"ל "לא הוצאתים והם שלך בכל מקום שהם" עכ"ל. ומבואר מדברי רש"י שאם הלוה הוציא את מעות ההלוואה אינו יכול לטעון 'הילך' אף על פי שמעות אחרות מזומנות בידו בבית דין¹, ועוד מבואר ברש"י שאם לא הוציא הלוה את מעות ההלוואה יכול לטעון 'הילך' אף על פי שהמעות לא מזומנות בידו בבית הדין². אבל הר"ן³ חולק

אבל במלוה לא" כו' עכ"ל. ובספר התרומות (שער ד' ח"ב סי' ד' הובא בב"י שם) כתב בשם תוס' שרש"י לא גרס בגמ' לתיבת "מלוה" אלא רק "כמאן דנקט להו דמיי".

והנה השו"ע (שם סעיף ד) כתב וז"ל "אמר ליה: מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בידי אלא הכלי והילך, ואמר התובע: אין זה הכלי שלי, הרי זה נשבע היסת וכולל בשבועתו שזה כליו. ואם הודה הנתבע שאין זה כליו, אלא שנתחלף לו, אף על פי ששוה כמו כליו, צריך לשבע שבועה דאורייתא" עכ"ל. וכתב שם רבינו בביאורו (ס"ק יז) וז"ל "אמר ליה מנה בו' אין זה בו' - אבל כמנה לא אשכחן כהאי גוונא, שאומר לו התובע מנה לי בידך והלה

1. כן כתב הג"א (הובא בב"י חו"מ סי' פז) בדעת רש"י, וכן הוא בריטב"א (כאן ד"ה אלא כי אתמר).
2. וכן כתב הריטב"א בדעת רש"י.
3. בחידושו כאן, וכן על הרי"ף שבועות (יז ע"ב).
4. מלשון הר"ן שם.
5. מלשון הר"ן שם. הנה מדברי רבינו כאן ובסמוך אות ב' נראה שהבין בדעת רש"י שכוונתו על מלוה, וכן מבואר בדברי הריטב"א בדעת רש"י, וכן הבין הגאון הנצי"ב במרומו שדה (ב"מ כאן) מדברי רבינו בביאורו לשו"ע (חו"מ פז, ס"ק יא מובא בסמוך הערה 10). אכן הר"ן הנ"ל כתב בדעת רש"י שכוונתו על פקדון ולא על מלוה, וז"ל "אלא ודאי לפי דברי רש"י הילך לא משכחת לה אלא בפקדון,

בידו כמאן דנקיט להו כאילו כבר בידו, והא מתני' דבידם ומזומנים לחלוק ליחזי כאילו כבר חלקו ואין כאן שבועה, דהמע"ה, וע"ל ו' א'. ודלא כרש"י ד"ה וחילך שכתב בכל מקום כו', דדוקא בפקדון הדין כן.

אור אליהו

מודה להאי האי נמי מודה להאי - ומכל מקום יש בזה סיוע לר' חייא, משום שאילו לא שבהילך היה חייב שבועה מדאו' לא היו חכמים מתקנים שבועה כלל. וסיימו תוס' שפירושם הוא דחוק בלשון הגמ' וכמבואר בדבריהם.

והר"ז מפרש - באופן שעל ידי כך יתורצו קושיות תוס' ויתיישב לשון הגמ' 6 - דלאו משום הודאה מסייע ליה הגמ' לר' חייא ממתני' דשניים אוחזין, דודאי מתני' אין בה הודאה כלל, שהרי אף אחד מהם לא מודה לחבירו, ששניהם אומרים "כולה שלי". אלא פירוש הסיוע ממתני' לר' חייא כך הוא, דרב ששת דפוסטר בחילך סבירא ליה דהמעות המזומנים בידו של הלוח שבהם הוא אומר 'הילך' - נחשבות כמאן דנקיט להו המלוה וכאילו כבר בידו של המלוה, ואם כן נמצא שבחמישים וזו הנוספים שכופר בהם הלוח נחשב כופר בכל ואין כאן מודה במקצת המחייב שבועה, ועל זה קשה (על רב ששת) הא מתני' דשניים אוחזין מיירי דהם אוחזין בטלית בידם ומזומנים

מדרכי חייא קמייטא, וקשה כיון דלא מצי לאוכוחי הך ברייתא דהילך אלא מכח קמייטא לימא ותנא תנא אקמייטא. לכך י"ל דאנן סהדי לאו דוקא, דמאי דתפיס מחשבינן ליה השתא טפי מהעדאת עדים, וחשיב כאילו מודה ליה דדידיה הוא, אך קשה דמכל מקום איכא למיפרך דמתני' כי היכי דהאי מודה להאי האי נמי מודה להאי ואפילו הכי קמשתבעי, כדפריך אקמייטא ומאי תיקן. וי"ל דהשתא נמי מוכח מכח טעמא דבסמוך אי הילך פטור לא הוי מתקני רבנן שבועה דליכא דכוותה באורייתא, אבל לרבי חייא קמייטא כי נמי בהעדאת עדים פטור מתקני רבנן שבועה במתני' דחשיב הודאה במאי דתפיס חבירה. ודוחק, דלפי זה הא דלא קאמר ותנא תנא אקמייטא, משום דמאי דתפיס חשיב כהודאה, וזו לא היתה פירכתו למעלה אלא מטעם כי היכי דאנן סהדי להאי כו' עכ"ל. ומבואר מדברי תוס' שהשבועה במתני' היא מדין מודה במקצת, אלא שהיא רק מתקנת חכמים, שמדאו' היו פטורים משבועה, משום דכי היכי דהאי

'מלוה' כמו שכתב בספר התרומות (שם), ומכל מקום קשה לומר שטענת הילך היא רק בפקדון, שאף אם לא נגרוס לתיבת 'מלוה' פשטא דשמעתין משמע גם במלוה, דקאמר מנה לי בידך כו' ואי מיירי רק בפקדון הו"ל למנקט בכלים (ע"פ ברכת אליהו על ביאור הגר"א שם) "עכ"ל. הנה בתחילת דברי רבינו הנ"ל משמע שהבין שכוונת רש"י על מלוה, אמנם מהמשך דבריו שהביא את ספר התרומות משמע שהבין שכוונת רש"י על פקדון ולא מלוה. ועיין להלן הערה 10.

6. וכן משמע מביאור רבינו לשו"ע (חו"מ פז ס"ק יא כמובא לקמן הערה 10) שהטעם שהביא רבינו את

אומר הא לך המנה והתובע טוען אין זה המנה שלי, שהרי אין נפקא מינה איזה מנה מחזירו, וזה דלא כרש"י הנ"ל שכתב וחילך לא הוצאתים כו' והם שלך בכל מקום שהם - דמשמע שצריך הלוח להחזיר את אותו מנה (אם לא הוציאו עדיין), דאם כן שנאמר כדברי רש"י לא אשכחן טענת הילך אלא בפקדון ולא במלוה, דאי אפשר לומר במלוה והם שלך בכל מקום דהוא, דמלוה להוצאה ניתנה. ואין לומר אין הכי נמי הילך אינו אלא בפקדון, שהרי גירסא שלנו בגמ' שם כמאן דנקיט להו 'מלוה' דמי, ועיין נימוקי יוסף שם. ורש"י שלדבריו טענת הילך שייכת רק בפקדון לא גרס לתיבת

[א] גמ' וס"ל בר"ג דתנן מענו חייטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב - (תא"מ).

אור אליהו

דלא ברש"י ד"ה וחילך שכתב "לא הוצאתים והם שלך בכל מקום שהם" כו' ומבואר מזה שגם במלוה הדין כן, שיכול לטעון הילך אף על פי שאין המעות מזומנות בידו בבית הדין, וזה אינו דמלוה להוצאה ניתנה (ולא שייך לומר הם שלך בכל מקום שהם, ואף על פי שלא הוציאם), ודוקא בפקדון הדין כן, שיכול לומר לו הילך אף על פי שאין הפקדון מזומן בידו בבית דין¹⁰. [א] גמ' "תא שמע, דתני אבוב דרבי אפטוריקי לדרבי חייא קמייתא. מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש בידו חמשים זוז, יכול ישבע על השאר - תלמוד לומר על כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה - על הודאת פיו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו על העדאת עדים. מתניתא קא רמית עליה דרבי

לחלוק, ואם כרב ששת שמה שמזומן בידו כאילו הוא כבר בידו ליחזי כאילו כבר חלקו ואין כאן שבועה, שהרי פשיטא שאילו היו באים לפנינו אחרי שכבר חלקו לא היינו משביעים אותם, אלא היינו אומרים להם הביאו ראיה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ועיין לקמן ו' א'⁷, אלא ודאי מבואר במתני' שלא אומרים שמה שמזומן בידו כאילו הוא כבר בידו, וממילא בנידון דידן כשאומר הלוה 'הילך' נחשב שפיר כמודה במקצת וחייב שבועה מדאורי', ונמצא שיש ממתני' סיוע לדברי ר' חייא. ועל פי דברי הרז"ה הנ"ל מובן ממילא מדוע לא הקשתה הגמ' על סיוע זה "מי דמי" וכו', שהרי המתני' לא דיברה כלל מדין מודה במקצת⁸.

ומבואר מדברי הרז"ה שדין הילך הוא דוקא באופן שהמעות מזומנים בידו בבית דין⁹, וזה

9. רק שנחלקו ר' חייא ורב ששת האם נחשבים כבר בידו של המלוה או לא וכנ"ל.

10. וכן כתב רבינו בביאורו לשר"ע שם. וז"ל חשו"ע (חו"מ פז, א) "ואינו נקרא הילך אלא אם כן יהא המקצת שהוא מודה מוכן בידו בפני בית דין ליתנו לו מיד, אבל אם אמר הרי הוא בביתי ואתנו לך לא" כו' עכ"ל. וכתב שם רבינו (ס"ק יא בליקוט) וז"ל "ואינו נקרא חילך כו' - דלא ברש"י שם ד"ה וחילך כו' בכל מקום שהם, דמבואר מרש"י שיכול לטעון הילך גם כשאין המעות מזומנות בידו ליתנו לו מיד. ועיין תוס' שם ד"ה ותנא כו' אך קשה כו', ע"ש שדחקו מאוד, אבל הרז"ה תירק, דלא משום הודאה מסייע ליה ממתני', דמתני' ודאי אין בה הודאה כלל, אלא דרב ששת דפוטר בחילך כפירא ליה כיון שמזומנים בידו כמאן דנקיט להו דמי וכאילו כבר בידו, והא מתני' כיון דכירם ומזומנים לחלוק ליחזי כאילו כבר חלקו, ואין כאן שבועה כלל, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ומבואר מדברי

דברי הרז"ה, הוא משום שלפירושו של הרז"ה מתיישב ברווח לשון הגמ' (מה שאין כן לפירוש תוס') שהוצרכו לדחוק את לשון הגמ'.

7. אולי כוונת רבינו מהא דאיתא שם "ת"ש, במה דברים אמורים ששניהם אדוקין בה, אבל היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה" ופרש"י "יוצאה מתחת ידו של אחד מהם - יוצאה לפני בית דין מתחת יד האחד שהוא לבדו אחוז בה ולא חבירו" עכ"ל. ואם כן הכא נמי אי נימא דחשיב כאילו כבר חלקו נמצא שכל אחד חשיב המוציא מחבירו עליו הראיה.

8. אמנם בדר' חייא קמייתא הסיוע ממתני' היה שממש דומה לדר' חייא, שכשאומר האחד "כולה שלי" כאילו אומר "אין לך בידי כלום" ומה שאנן סהדי שהשני תופס חציה נחשב שהעדים מעידים אותו שיש לו חציה. ועל זה שייך שפיר להקשות "מי דמי כו' כי היכי דאנן סהדי להאי אנן סהדי להאי ואפילו הכי משתבעי".

אור אליהו

משובעה¹³. וזה אינו, דאדרבה אבזה דר' אפוטריקי יכול לסבור שפיר גם כת"ק. שהנה כתבו תוס' (כאן ד"ה והודה) שמאן דאמר טענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור משובעה - פטור גם מדמי שעורים, ודבר זה שפטור מדמי שעורים על כרחך נלמד מסברא, שהרי הפס'¹⁴ מדבר על חיוב שבועה ולא על חיוב הממון. ואם כן אבזה דר' אפוטריקי הפוטר משובעה כשעדים מעידים אותו על מקצת הטענה - על כרחך שפטור מסברא משובעה גם בטענו חיטים והודה לו בשעורים, שהרי קל וחומר הוא, אם בהעדאת עדים במקצת, שיש בפועל חיוב ממון¹⁵ בכל זאת פטור משובעה מגזרת הכתוב, כיון שההודאה לא הייתה מפיו אלא על ידי העדים. אם כן בטענו חיטים והודה לו בשעורים, שאין שם שום חיוב ממון על ידי הטענה - ודאי שמסברא אין חיוב שבועה ואין צריך לזה שום פס'¹⁶.

חייא, רבי חייא תנא הוא, ופליג. והא קרא קאמר, ההוא למודה מקצת הטענה. ואבזה דרבי אפוטריקי אמר לך: כתיב הוא וכתוב זה, חד למודה מקצת הטענה, וחד להעדאת עדים דפטור. ואידך, חד למודה מקצת הטענה, וחד למודה ממין הטענה. ואידך, מודה ממין הטענה לית ליה, וסבר ליה כרבן גמליאל, דתנן טענו חטין והודה לו בשעורים - פטור, ורבן גמליאל מחייב.

והנה מה שכתוב **"וסבר ליה כרבן גמליאל, דתנן טענו חטין והודה לו בשעורים פטור, ורבן גמליאל מחייב"** - בגליון הש"ס של רבינו תיבות אלו היו מחוקות¹¹. והעניין הוא¹², דלפי הגירסא הנ"ל שלפנינו בגמ' יוצא, שאבזה דר' אפוטריקי הסובר שכשעדים מעידים אותו על מקצת הטענה פטור משובעה - לא יכול לסבור כת"ק שטענו בחיטין והודה לו בשעורים פטור משובעה, משום שאין לו פס' מיותר לפטור אותו

11. והוא לשון המעתיק, והיינו שרבינו הקיף תיבות אלו בסוגריים, דנראה מזה שסובר שיש למחוק תיבות אלו.
12. ההסבר דלקמן של גירסת רבינו בגמ' קיבלתי מהרה"ג דרור טויל שליט"א ר"מ ביישיבת שדרות. ויסוד הדברים נלמדו מדברי הנחלת דוד כאן כדלקמן (אלא שהנחלת דוד לא דיבר בעניין גירסת הגמ').
13. שהרי מתיבות "זה" ו"הוא" כבר למד ב' דברים [א] למודה מקצת הטענה שחייב שבועה. [ב] לפטור משובעה כשעדים מעידים על מקצת הטענה. ואם כן על כרחך חייב לסבור כר"ג שמחייב שבועה בטענו חטין והודה לו בשעורים.
14. "אשר יאמר כי הוא זה" (שמות כב, ח).
15. על אותו מקצת שהם מעידים.
16. ויסוד סברא זו כתב הנחלת דוד כאן וז"ל "יש להבין לדין דקיי"ל כרב ששת דהילך פטור, אם כן לא צריך קרא כלל למודה ממין הטענה, דהא טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים,

הרז"ה שטענת הילך היא דוקא שהמעות מזומנות בידו ליתן מיד וכדברי השו"ע. ועיין רש"י שם עמוד ב' ד"ה הכי גרסינן וז"ל 'הכי גרסינן - ושטרא דקמודה הילך הוא, ולא גרסינן: כיון דקמודה ביה, דבלאו הודאתו נמי כל שטרי הילך הוא, והכי פירושו ומאי דקמודה ביה - דכתוב בשטר הילך הוא' בר' עכ"ל. ומבואר מדברי רש"י אלו שטענת 'הילך' היא גם במלוה ולא רק בפקדון" עכ"ל רבינו. וכן למד מדברי רש"י במרומי שדה הנ"ל וז"ל "ותו, דהא תלמוד מפרש"י להלן, והא שטר דקא מודה בה הילך הוא, משום דהקרקעות משועבדים על כך, מבואר דהוא הדין אם היה נותן עכשיו שטר על הודאתו הוי הילך, ולאפוקי מפירוש הריטב"א דשטר הוי הילך משום שאינו יכול לכפור" עכ"ל. וע"ש שהסביר בדעת רש"י, שאף על פי שמלוה להוצאה ניתנה היינו דוקא לעניין אונסים, אבל בדין הילך בסמיכות דעת התובע תליא מילתא, ואם כן כל שלא הוציא הלוה את מעות ההלוואה סמכא דעתיה דמלוה ושפיר יכול לטעון הילך.

[א] גמ' אלא שתקפה אחד בפנינו - וכה"ג, דאי בשתיק לא מהני ראייה, ריטב"א וטור.

אור אליהו

ששניהם אדוקין בה, אבל היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה. היכי דמי, אי נימא כדקתני¹⁷ פשיטא, אלא שתקפה אחד בפנינו" כו'.

והנה מה שכתוב "אלא שתקפה אחד בפנינו" על כרחך מיירי כהאי גוונא דבעי ר' זירא, דשתיק מעיקרא והדר צווח, ואם כן שפיר יש ראייה משם לבעיא דר' זירא ששייכת הטלית לזה שתקפה, דאי מיירי בשתיק ולא צווח כלל, אם כן איך קאמר "המוציא מחבירו עליו הראיה", דכיוון ששתק הודה לו בטלית ומעתה לא מהני שיביא ראייה שהיא שלו, שהרי אפילו יביא עדים שהיא שלו לא מהני, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי¹⁸. כן כתב הריטב"א (כאן¹⁹) וז"ל "אלא לאו, כגון שתקפה אחד בפנינו - כלומר ואישתיק ולבסוף צווח, דאי אישתיק ולבסוף לא צווח הא אודויי אודי ליה ותו לא מצי למייתי ראייה, וכדפירש לעיל. ואי צווח בכי האי לא הוה אומר המוציא מחבירו עליו הראיה, מאי אית ליה למעבד" עכ"ל. וכן כתב הטור, וז"ל הטור (חומ"מ קלח) "היו שניהם אדוקין בה ותקפה אחד מחבירו בפנינו וצווח לא אבד זכותו, שתק הרי הודה לו שהיה שלו

נמצא לפי זה, שאבזה דר' אפוטריקי יכול לסבור גם כת"ק וגם כר"ג. והיינו, שאם סובר שטענו חיטים והודה לו בשעורים פטור מדמי שעורים, אם כן מסברא פטור גם משבועה כנ"ל. ואם סובר שחייב בדמי שעורים, על כרחך שסובר כר"ג שחייב גם בשבועה, שהרי לו אין פסוק מיותר ללמוד לפטור אותו. נמצא אם כן שאי אפשר לגרוס בגמ' "וסבר ליה כרבן גמליאל, דתנן טענו חטין והודה לו בשעורים - פטור, ורבן גמליאל מחייב". וצריך לפי זה גם כן לומר, שמה שכתוב בגמ' "ואידך, מודה ממין הטענה לית ליה", הכוונה שלשיטתו של אבזה דר' אפוטריקי שהעדאת עדים לא מחייבת שבועה - אין צריך פסוק למודה ממין הטענה, בין אם הוא סובר שפטור ובין אם הוא סובר שחייב וכנ"ל.

[א] גמ' "בעי רבי זירא תקפה אחד בפנינו מהו. היכי דמי, אי דשתיק אודויי אודי ליה, ואי דקא צווח מאי הוה ליה למעבד. לא צריכא, דשתיק מעיקרא והדר צווח. מאי, מדאשתיק אודויי אודי ליה, או דלמא כיון דקא צווח השתא איגלאי מילתא דהאי דשתיק מעיקרא סבר הא קא חזו ליה רבנן. אמר רב נחמן, תא שמע במה דברים אמורים

ליה הילך חייב, אבל לדידן אין צריך קרא לזה], ולהעדאת עדים נמי ליכא לאוקמי, דהא פסקינן כרבי חייא קמיתא, ואם כן לדידן נשאר חד קרא מיותר וצ"ע" וכו' עכ"ל, עיי"ש.

17. שלא הייתה שום תקיפה.
18. אבל כששתק ואחר כך צווח משמע דשפיר יכול להביא ראייה, עיין לקמן הערה 21.
19. היינו חידושי הריטב"א כפי שנדפסו בשו"ת מהר"ם גאלנטי (עי' במבוא לחידושים אלו בהו' מוסד הרב קוק).

וכמו שכתבו התוס' ד"ה והודה, ואם כן אין לך הילך גדול מזה, כיון דלא בעי לשלומי כלל, והוי כאילו כבר שילם לו, וגם אנן פסקינן כהאי דרבי חייא קמיתא, וכמו שכתבו התוס' ד"ה אי איתא, וכן פסקו כל הפוסקים וגם הרי"ף (ד ע"א) והרמב"ם (טוען ונטען א, ג) כרב ששת דהילך פטור וכרבי חייא קמיתא דהעדאת עדים חייב (טוען ונטען ד, י), אם כן תקשה לדידן דלמאי איצטריך תרי קראי, הוא, וזה, דלממין הטענה לא צריך, כיון דהילך פטור, ונהגמ' לא משני כן רק לרבי חייא דסבירא

ו ע"ב

[א] תוס' ד"ה פומר וב"ה מסקנא כו' – וכ"ד ש"פ, אבל הרמב"ם חולק, וכתב הרשב"א דלמסקנא דמפרש ספיקות ספק פ"ח אין ראיה, דפ"ח לא זכה כהן, ובשה כבר אתחזק בה הבעלים כו'.

אור אליהו

ואבד זכותו, ואפילו שתק תחילה ואחר כך צווח הוי כהודאה, כיוון ששתק תחילה. והיה אומר א"א הרא"ש²⁰ ז"ל שאפילו אם יביא עדים אחר כך שהיא שלו לא מהני ליה, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי" עכ"ל²¹.

ליה, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי" ומשמע לכאור' דברי הרמ"א קאי אתרווייהו, בין ששתק מתחילה ועד סוף ובין ששתק ואחר כך צווח. וכתב הש"ך (ס"ק ז) הסברא בזה וז"ל "דכיון דהאי דתפיס מצי למימר אודויי אודי ליה, אם כן מה שיביא עדים לא יועיל, דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי" עכ"ל.

אמנם דעת רבינו שם בבבאורו (ס"ק טו) שדעת הרמ"א שרק בשתק מתחילה ועד סוף לא מהני שיביא אחר כך ראיה בעדים, אבל בשתק ולבסוף צווח אם יביא אחר כך עדים מהני ליה, דז"ל רבינו שם על דברי הרמ"א 'יש אומרים דאפילו – זה לא קאי, שלא מהני ראיה אפילו הביא אחר כך עדים - אלא ארישא ששתק לגמרי, דבסיפא שחזר וצווח ודאי נאמן בראיה, וכמו שכתוב בגמ' 'ת"ש במה דברים אמורים ששניהם אדוקין בה, אבל היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהם המוציא מחבירו עליו הראיה היכי דמי אי נימא כדקתני פשיטא, אלא שתקפה אחד בפנינו. ועל כרחך מיירי ששתק ולבסוף צווח, שהרי ברייתא זו הובאה לפשוט את הספק של ר' זירא בשתק ולבסוף צווח, ואם כן שמע מינה מדקתני המוציא מחבירו עליו הראיה דבראיה נאמן, ותדע שאכן כך הבין הרמ"א כמו שכתב הרמ"א למטה בפעוץ ז' בהג"ה על דברי השו"ע שכתב, 'חזר האחד ותקפה מיד זה התוקף, אף על פי שצווח מתחלה ועד סוף, יחלוקו בכתחילה בלא ראיה, וכתב עליו הרמ"א 'יש אומרים דכיון שזכה הראשון משום הודאתו של זה, אין האחר יכול לתקוף ממנו בלא ראיה'

20. כתב הב"ח שם שלא נמצא לרא"ש בפסקיו שכתב כן, ואולי בעל פה קיבל הטור מאביו הרא"ש, ושכן משמע מלשון הטור ("היה אומר א"א הרא"ש") ע"ש, וכן כתב בפרישה. ואולי מטעם זה כתב רבינו "טור" ולא "רא"ש".

21. והנה מדברי רבינו מבואר דמה שלא מהני שיביא אחר כך עדים הוא דוקא בשתק מתחילה ועד סוף, אבל בשתק ולבסוף צווח מהני ראיה אם יביא עדים. וכן כתב להדיא הב"ח וכתב הסברא בזה וז"ל "דכיון דהודאה גמורה היא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, דבשתיקה זו שהיא הודאה פסל כל העדים שמעידים שהיא שלו כו', אבל היכא דשתק ולבסוף צווח דמשום ספיקא הוא דאין מוציאין מיד התוקף, דלא ידעין אי אודי ליה או לא אודי, התם ודאי אם אחר כך מביא עדים שהיא שלו אגלאי מילתא למפרע דמאי דקשתיק מעיקרא לאו משום דאודי ליה, דהא אית ליה עדים שלו היא, אלא משום דקסבר הא קחזי לו רבנן כו' ודלא כמו שכתב הרב [הרמ"א] בהגהת שו"ע דגם בשתק ואחר כך צווח לא מהני ליה עדים - דליתא" עכ"ל.

ומבואר מדברי הב"ח שדעת הרמ"א שלא מהני ראיה בעדים אפילו בשתק ואחר כך צווח, וכ"כ הש"ך בדעת הרמ"א, דהנה ז"ל השו"ע (שם סעיף ו') "באו שניהם אדוקים, ושמטה האחד מיד חבירו בפנינו, ושתק השני, אף על פי שחזר וצווח אין מוציאין אותה מידו, שכיון ששתק בתחלה הרי זה כמודה לו". וכתב עליו הרמ"א וז"ל "ויש אומרים דאפילו מביא עדים אחר כך שהיא שלו לא מהני

אור אליהו

משמע שגם הישראל הרוצה להוציא מהכהן שתפס צריך להביא ראיה, ואם כן מבואר שדעת רב המנונא שתקפו כהן אין מוציאין אותו מידו. ואף רבה שדחה ראייתו אפשר שסובר שתקפו כהן אין מוציאין אותו מידו, אלא כוונתו לומר, שאין ראיה ממה שאסורין הספיקות בגיזה ועבודה שאין מוציאין, משום שאפילו אם נאמר שמוציאין, מכל מקום אסורין בגיזה ועבודה, דזה לא משום אפשרות התפיסה של הכהן, אלא משום דקדושה הבאה מאליה שאני. ונשאר רק שזו מחלוקת רב המנונא ורב חנניא, וסובר הרמב"ם שהלכה כרב המנונא. חדא, משום שמסייע לו לשון המשנה כנ"ל, ועוד כיוון שלא נפסקה הלכה מספיקא לא מוציאין ממונא. ומה שהביא רב חנניא ראיה מברייתא "הספיקות נכנסין לדיר להתעשר, ואי סלקא דעתך תקפו כהן אין מוציאין אותו

לדיר נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן". וכתבו תוס' בד"ה פוטר ממונו בממון כהן וז"ל "וכן הוא מוסקנא דאם תקפה כהן מוציאין מידו" כו', וכן דעת שאר פוסקים²² וטעמם ונימוקם, משום שמפשט הסוגיא נראה שכך דעת רבה, ושרב חנניא סייע לו ממתני', וכן היא גם מסקנת אביי²³, אבל הרמב"ם חולק וסבירא ליה דאם תקפה כהן אין מוציאין אותה מידו, וז"ל הרמב"ם (הלכות בכורות ה, ג) "כל בכור שהוא ספק דינו שירעה עד שיפול בו מום ויאכל לבעליו, ואם תפשו הכהן אין מוציאין אותו מידו ואוכל אותו במומו, אבל אינו מקריבו, שאין מקריב לעולם אלא בכור ודאי, שמא ישחוט חולין בעזרה" עכ"ל. וכתב הרשב"א²⁴ ליישב דעת הרמב"ם שהוא סובר כרב המנונא שהביא ראיה ממתני' שמפשט הלשון "המוציא מחבירו עליו הראיה"

של זה, אין האחר יכול לתקוף ממנו בלא ראיה, ומשמע שאם מביא ראיה מהני, והיינו משום שלא הייתה הודאה גמורה שהרי שתק ואחר כך צווח כנ"ל, שרק בשתק מתחילה ועד סוף סובר הרמ"א שלא מהני אחר כך ראיה אפילו בעדים, כיון שהיתה הודאה גמורה. ואזיל השו"ע לטעמיה שפסק בן בכל ספיקא דדינא כמ"ד תקפו כהן אין מוציאין אותה מידו, ודעת היש אומרים שברמ"א חולקין גם בן לשיטתן שסוברים כמאן דאמר תקפו כו' מוציאין אותה מידו" עכ"ל רבינו. ועיין ערוה"ש (חור"מ קלח, ח) ותומו"ם (חור"מ שם ס"ק ו').

22. כן פסקו הרא"ש (פ"א סי' ג), ונימוקי יוסף (ג) ע"א ושכן דעת הר"ף, הרשב"א (כתובות טז ע"ב ד"ה הא דאמרין), הרמב"ן (ו ע"א ד"ה ומדאמרין), הר"ן (ו ע"ב ד"ה לעולם אימא) והטור (י"ד שט"ו) וכן פסק הרמ"א ביו"ד שם סעיף א'.

23. על פי דברי רבינו בביאורו לשו"ע (י"ד שטו, ס"ק ב) יובא לקמן הערה 27

24. שו"ת הרשב"א (סי' שיא). "אלא דבעינא למשכוני נפשין אדרב ז"ל לחזר אחר זכותו".

משמע דבראיה נאמן, ועל כרחק משום דמיירי בשתק ולבסוף צווח, דאם לא כן סותר הרמ"א דברי עצמו הנ"ל בסעיף ו'. והוא דעת הריטב"א שהקשה בגמ' שם דקאמר "אלא שתקפה אחד בפנינו" והקשה הריטב"א איך יש מהברייתא ראיה לספק של ר' זירא בשתק ולבסוף צווח, דלמא הברייתא מיירי ששתק לגמרי ולכן מהני תפיסתו, ותירץ, דאם כן שמיירי בשתק מתחילה ועד סוף לא מהני ראיה ובברייתא כתוב 'המוציא מחבירו עליו הראיה'. והטעם שבשתק לגמרי לא מהני ראיה כמו שכתוב כאן הרמ"א בסעיף ו' והודאת כו' עכ"ל. וכן מבואר ממה שכתב רבינו שם (ס"ק טז) בסעיף ז וז"ל "חזר אחד כו' - זה דברי השו"ע שאם תקפה מיד התוקף אף על פי שצווח מתחילה ועד סוף שיחלוקו כבתחילה ללא ראיה - לא קאי אלא אסיפא, שבתחילה כשתקף הראשון אז הנתקף שתק ואחר כך חזר וצווח, ולאחר מכן חזר הנתקף ותקפה מהראשון, ולכן - כיון שמיירי השו"ע בשתק ואחר כך צווח - כתב הרמ"א בהנהגה שיש אומרים דכיון שזכה הראשון משום הודאתו

ז ע"א

[א] תוס' ד"ה מחוי נראה כו' - והרמב"ם לא כתב כן אלא ע"י גלגול, אבל רא"ש הוכיח בדברי תוס' ע"ש.

אור אליהו

זכח בו כהן מעולם, שהרי אם הישראל לא פודהו בשנה הוא הולך למיתה, ובשנה שפדה בו הישראל מספק כבר אתחזק בה הבעלים (ובזה גם הרמב"ם מודה שאם תקפו כהן מוציאין אותו מידו)²⁷.

[א] בגמ' 'תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו, שנים אדוקים בטלית, זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה. מחוי ליה רבי אבהו ובשבועה'. וכתבו תוס'

מידו אמאי נכנסין לדיר נמצא זה פוטר ממונו בממון של כהן²⁵ - אין מכאן ראייה, דזה רק להוה אמינא בגמ' דמיירי בספק בכור, אבל למסקנא דמפרש רב אחא מדפתי²⁶ דמה שכתוב בברייתא 'הספיקות נכנסין להתעשר' הכוונה ספק פטר חמור אין ראייה שתקפו כהן מוציאין אותה מידו, אלא אף על פי שבשאר ספיקות אין מוציאין אותו מידו - בספק פטר חמור לא נחשב שפוטר ממונו בממון כהן, משום דפטר חמור עצמו לא

25. אם הספק יצא בעשירי (רש"י).

26. לקמן ז ע"א.

27. מה שאין כן בשאר ספיקות כמו ספק בכור שהוא ספק גמור מצד עצמו, ולכן לא נחשב שאתחזק ביד בעלים. וכן כתב רבינו בביאורי לשו"ע שם. וז"ל השו"ע (שם סעיף א) "ספק בכור אין הבעלים צריכים ליתנו לכהן, אלא שישנהו עד שיפול בו מום ויאכלנו ואסור בגיזה ועבודה, ואם תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו" ע"כ. וכתב רבינו וז"ל 'ואם תקפו כהן כו' - כן הוא דעת הרמב"ם, ורוב הפוסקים חולקים עליו וכן פסק בהג"ה דמוציאין מידו, וכן משמע פשטא דסוגיא דפ"ק דבב"מ ו' ב' דרבה כן סבירא ליה, דקאמר שם בגמ' 'אמר ליה רבה קדושת בכור קאמרת, לעולם אימא לך תקפו כהן מוציאין אותו מידו, ואפילו הכי אסורים בגיזה ובעבודה, דקדושה הבאה מאליה שאני'. ורב חנניא בגמ' שם סיעיה לרבה מברייתא וכן מסיק אביו שם, שבתחילה דחה את הסיוע של רב חנניא ולבסוף דחה את דחיתו, וכן כתבו תוס' ד"ה פוטר וכן הוא מסקנא כו', וכן פסק הרא"ש שם ושאר פוסקים, אבל הרמב"ם סבירא ליה כמו שכתב הרשב"א בתשובה בסמ"ן שי"א דסעייתא דשם לאו דקא ואפשר לדחותה ויש מפרשים שהדחיה היא, דהתם מה שהביא רב חנניא ראייה מהברייתא הוא רק, לפי סלקא דעתא דבספק בכור

מיירי, אבל למסקנא דגמ' (לקמן ז ע"א) דמיירי הברייתא בספק פטר חמור אין ראייה ממה שהספיקות נכנסין לדיר להתעשר שמוציאין אותו מידו, משום דשם אתחזק ביד ישראל, דבפטר חמור לא זכח כהן ובשנה כבר אתחזק בה הבעלים, ואם כן גם אם יצא זה הספק בעשירי לא נחשב פוטר עצמו בממון כהן, מה שאין כן בכור וישאר ספיקות, שאם נאמר שאין מוציאין אותו מידו נחשב שפיר פוטר עצמו בממון כהן. ומה שאמר אביו 'לאו מילתא' וכו' הוא רק על מנת לפתור הדחיה שלו, שאי אפשר לדחות את ראיית רב חנניא במה שאמר לפני כן, אבל סעייתא דרב חנניא ממילא אידחיא על ידי מה שהגמ' העמידה את הברייתא בספק פטר חמור וכו"ל. וכתב הרשב"א שם ראייה להרמב"ם, מדאמרינן שם 'אמר ליה רב המנונא מתניתין היא: ספק בכורות, אחד בכור אדם ואחד בכור בהמה, בין טהורים בין טמאים המוציא מחבירו עליו הראיה. ותני עלה: אסורים בגיזה ובעבודה. והא הכא, דאמר תקפו כהן - אין מוציאין אותו מידו, דקתני: המוציא מחבירו עליו הראיה, וכי לא תקפו אסורין בגיזה ובעבודה' ואם איתא שתקפו כהן מוציאין אותו מידו קשה מאי פסקא לומר שרק כשהכהן רוצה להוציא מהישראל צריך הוא להביא ראייה, ואילו שכהן תופס מוציאין אותו מידו בלא ראייה, (ואם